

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ  
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

До захисту допустити:  
Завідувач кафедри



Світлана МАКАРЕНКО  
«21» листопада 2025 р.

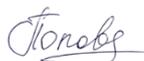
**«ОСОБЛИВОСТІ МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ПІДХОДУ  
ДО НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ  
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта. Інклюзія»  
**Золотарьової Марини Анатоліївни**

Науковий керівник: **Крутий К. Л.**,  
докторка педагогічних наук, професорка  
Рецензент: **Зданевич Л.В.**, докторка  
педагогічних наук, професорка,  
завідувачка кафедри дошкільної  
та спеціальної освіти,  
психології, фахових методик  
Хмельницької  
гуманітарно-педагогічної академії

Кваліфікаційна робота  
захищена з оцінкою  
97 А «Відмінно»  
«22» грудня 2025 р.

Секретар ЕК  
Оксана ПОПОВСЬКА



Київ – 2025

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ .....	9
1.1. Проблема розвитку читання в педагогіці .....	9
1.2. Вікові та психо-фізіологічні показники готовності старших дошкільників до читання .....	14
1.3. Особливості мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку .....	23
Висновки до розділу 1 .....	33
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ПІДХОДУ .....	35
2.1. Організація та технологія експерименту .....	35
2.2. Реалізація технології мультисенсорного підходу як засобу навчання читання старших дошкільників .....	48
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	58
Висновки до розділу 2 .....	63
ВИСНОВКИ .....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ .....	73

## ВСТУП

**Актуальність теми.** Сучасна система дошкільної освіти перебуває у постійному пошуку ефективних методів розвитку мовленнєвих навичок та формування базових передумов для успішного навчання у школі. Одним із ключових завдань старшого дошкільного віку є оволодіння початковими навичками читання як базової складової комунікативної компетентності. Проте на практиці педагоги часто стикаються з труднощами у формуванні стійкої мотивації до читання, недостатньою увагою, порушенням фонематичного слуху або нерівномірним розвитком сенсорних систем у дітей. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є мультисенсорний підхід до навчання читання, що базується на інтеграції досягнень психології, педагогіки та нейропедагогіки. Його унікальність полягає у врахуванні природної здатності дитини сприймати інформацію через різні канали, а саме зоровий, слуховий, тактильний та руховий, що дозволяє більш комплексно та глибоко засвоювати навчальний матеріал.

Особливістю мультисенсорного підходу є акцент на індивідуальні особливості розвитку кожної дитини, що стає надзвичайно актуальним у старшому дошкільному віці. Традиційні методи навчання часто не забезпечують достатньої ефективності для всіх дітей, оскільки ігнорують ці індивідуальні особливості. Використання багатоканального сприйняття інформації дозволяє не лише гармонізувати розвиток когнітивних процесів, а й підтримувати активну участь дитини у навчанні, підвищуючи її мотивацію та інтерес до освітнього процесу. Це дозволяє підготувати дітей до шкільного навчання на більш високому рівні, зменшуючи ризик виникнення дислексії та інших труднощів у навчанні читання.

Отже, дослідження ефективності застосування мультисенсорного підходу в процесі навчання читання є своєчасним та значущим, адже воно сприяє пошуку нових педагогічних технологій, здатних забезпечити якісну підготовку дітей до шкільного навчання.

Отже, мультисенсорний підхід до навчання читання можна розглядати як інноваційну стратегію, яка забезпечує інтеграцію психолого-педагогічних та нейропедагогічних знань у практичну роботу з дошкільниками, створюючи умови для ефективного, індивідуалізованого та мотивуючого навчання. Його застосування сприяє не лише підготовці дітей до шкільної освіти, а й розвитку їхніх когнітивних, мовленнєвих та емоційних компетентностей на ранніх етапах навчання.

Огляд і дослідження наукової бази дозволяють констатувати, що формування готовності старших дошкільників до школи та розвиток навичок читання є багатоплановим процесом, предметом вивчення як психології, так і педагогіки, психолінгвістики та методики викладання. Н.Акімова (2018) аналізує теорії розуміння у сучасній психології, що дозволяє окреслити когнітивні процеси, пов'язані з читанням. У працях О.Белової (2020, 2021) та І.Білої. (2020) розкриваються різні складові готовності до школи - мотиваційна, соціальна, психологічна, що визначають успішність навчальної діяльності, тоді як О.Белова і О.Вієлова (2019) зосереджуються на особливостях розвитку дітей із порушеннями мовлення. Дослідження О.Барановської (2023) та А.Науменко (2023) висвітлюють питання компенсації освітніх втрат і формування інтересу до читання в умовах сучасних викликів, а І.Товкач (2020, 2021) зосереджується на психолінгвістичних аспектах розвитку читання у старших дошкільників. Культурно-соціальний аспект проблеми підкреслюють Бабенко (2015) та О.Лоїк (2015), які аналізують вплив педагогічної культури батьків і формування читацьких звичок, у той час як журналістські матеріали (Коваленко, Лашенко, 2008) свідчать про кризу читання в суспільстві. В.Власенко (2020) у магістерській роботі систематизує готовність дошкільників, а В.Мартиненко (2020) пропонує методичні орієнтири для розвитку індивідуальних навичок читання. Окремий напрям досліджень становить використання цифрових і мультимедійних засобів: Ж.Матюх (2018) вивчає можливості мультимедійних технологій в інклюзивній освіті, Г.Мицик (2022) підкреслює ефективність цифрових ігор для профілактики порушень

читання, а матеріали Квасилівського ЗДО розглядають мультисенсорний підхід у дошкільній практиці. Зарубіжні науковці також приділяють значну увагу темі: K.Jose (2020) аналізують батьківське бачення шкільної готовності, E.Barcaeva та N.Ryabova (2022) досліджують адаптацію дошкільників до соціально-побутових умов, а I.Kalmykova і N.Kharchenko (2020) розглядають психолінгводидактичні аспекти мовленнєвого розвитку. Практичні орієнтири та критичний аналіз сучасних методик читання представлені у публікаціях Hanford (2019), Reading Rockets та The Education Hub, які підкреслюють наявність поширених проблем і необхідність оновлення педагогічних стратегій. Джерельна база дослідження є достатньо розгалуженою, однак попри наявність великої кількості робіт проблема залишається недостатньо комплексно розробленою, зокрема з урахуванням умов воєнного часу, цифровізації освітнього процесу та кризи інтересу до читання.

**Проблема дослідження** зумовлена тим, що сучасна школа висуває все більші вимоги до сформованості готовності дітей до оволодіння читанням, тоді як у практиці переважають методики, засновані переважно на використанні окремих органів чуття. Так само, попри зростаючу увагу до індивідуалізації навчання та розвитку пізнавальної активності у дітей, у практиці роботи закладів дошкільної освіти переважають традиційні вербально-зорові методи формування навичок читання, це проявляється і у недостатній ефективності підготовки дітей до оволодіння технікою читання, що зумовлює труднощі в подальшому навчанні у школі.

Сучасна наука і практика висувають вимогу до пошуку таких педагогічних підходів, які враховують індивідуальні особливості сприйняття, розвитку пам'яті, уваги та мислення дитини, забезпечуючи цілісний, багатоканальний вплив на процес формування навичок читання. Але при цьому залишаються недостатньо розробленими питання добору ефективних мультисенсорних методів, засобів і прийомів, які б забезпечували інтеграцію різних аналізаторів у процесі навчання читання та відповідали віковим і психофізіологічним особливостям дітей.

Відсутність системного підходу до впровадження мультисенсорних технологій у педагогічну практику, обмежена кількість методичних рекомендацій для вихователів знижують ефективність реалізації завдань мовленнєвого розвитку та підготовки дітей до навчального процесу. Тож, проблема дослідження безпосередньо пов'язана з удосконаленням методів підготовки дошкільників до навчання, зокрема через впровадження мультисенсорного підходу. З огляду на це темою роботи є **«Особливості мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку»**

**Об'єкт дослідження** – навичка читання у дітей старшого дошкільного віку.

**Предмет дослідження** - особливості застосування мультисенсорного підходу у навчанні читання дітей старшого дошкільного віку.

**Мета роботи** - дослідити педагогічні можливості та ефективність мультисенсорного підходу у формуванні навичок читання в дітей старшого дошкільного віку з урахуванням їхніх індивідуальних психофізіологічних особливостей.

Для досягнення поставленої мети у роботі необхідно розв'язати такі **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми формування навичок читання дітей старшого дошкільного віку та з'ясувати стан її розробки у сучасній науці і практиці.
2. Визначити вікові та психофізіологічні особливості дітей старшого дошкільного віку, що впливають на процес оволодіння читанням.
3. Провести діагностику сформованості навички читання дітей старшого дошкільного віку.
4. Розробити та апробувати модель реалізації мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку.
5. Дослідити та зіставити показники розвитку читацьких умінь у старших дошкільників у межах класичної методики й за умов використання

мультисенсорного підходу, а також виробити практичні поради для педагогічних працівників і родини.

**Гіпотеза** дослідження полягає у тому, що формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку буде більш ефективним, якщо у процесі навчання застосовувати мультисенсорний підхід, який передбачає залучення одночасно декількох аналізаторів, урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також створення відповідних педагогічних умов у закладі дошкільної освіти та сім'ї.

**Методи дослідження.** *Теоретичні методи* включали в себе аналіз, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної літератури з проблеми формування навичок читання та особливостей мультисенсорного підходу; теоретичне моделювання педагогічної технології.

*Емпіричні методи* включали в себе педагогічний експеримент, бесіди, спостереження. Педагогічний експеримент був важливий для перевірки результативності процесу формування навички читання у дітей старшого дошкільного віку. З метою отримання додаткових даних про рівень оволодіння навички читання, а також про ставлення та сприйняття дітьми навчального процесу, було застосовано такі методи як бесіди та спостереження.

Крім цього, для обробки отриманих результатів і визначення ефективності використання мультисенсорного підходу у навчанні читання були використані методи математичної статистики.

**Новизна роботи** полягає в: уточненні сутності та структурних компонентів мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку; конкретизації психолого-педагогічних умов ефективного формування навички читання на засадах мультисенсорності; обґрунтуванні впливу мультисенсорного підходу на розвиток мовленнєвих, когнітивних і сенсорних процесів дошкільників.

**Теоретична значущість** полягає у подальшому розвитку ідей підготовки дошкільників до шкільного навчання, у збагаченні категоріального апарату поняттями, пов'язаними з мультисенсорним навчанням,

нейропедагогічними підходами, а також у пропозиції цілісної моделі навчання читання з урахуванням індивідуально-психофізіологічних особливостей дітей.

**Практичне значення дослідження** полягає у створенні й апробації системи методичних рекомендацій для вихователів, логопедів та інших фахівців ЗДО щодо впровадження мультисенсорного підходу до навчання читання. У роботі представлено: приклади вправ і завдань із залученням зорового, слухового, тактильного та кінестетичного каналів; орієнтири щодо організації розвивального освітнього середовища в групі старшого дошкільного віку; пропозиції щодо взаємодії з батьками з метою підтримки мультисенсорного розвитку дитини в сім'ї.

**Експериментальна база дослідження.** Експеримент був проведений на базі БФ «Хто якщо не ми», м.Дніпро, Дніпропетровської області.

**Структура та обсяг кваліфікаційної роботи.** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст дослідження викладено на 87 сторінках, з них 70 – основного тексту. У тексті містяться 6 рисунків та 6 таблиць. Список використаних джерел містить 51 найменування. У роботі представлено 5 додатків, які розміщено на 14 сторінках.

**За результатами дослідження опубліковано тези та статті:**

1. Крутій К.Л., Золотарьова М. Особливості мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку. *«Прогромадський вектор університетської освіти у викликах сьогодення»: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції 24 квітня 2025 р.* Київ: МДУ, 2025. С. 92-94.
2. Крутій К., Гребенюк Н., Золотарьова М., Максимчук А. Мультиплікаційний контент про ведмедика Паддінгтона як засіб навчання читання старших дошкільників / *Інновації в дошкільній і початковій освіті.* Випуск 2. 2025. С. 46-54. Категорія Б

3. Крутій К., Золотарьова М. Особливості мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку // *Магістерські студії психолого-педагогічного факультету Маріупольського державного університету: збірник наукових праць здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Фізична культура», «Практична психологія», «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Випуск 3. Київ: МДУ, 2025. С. 25-37.*

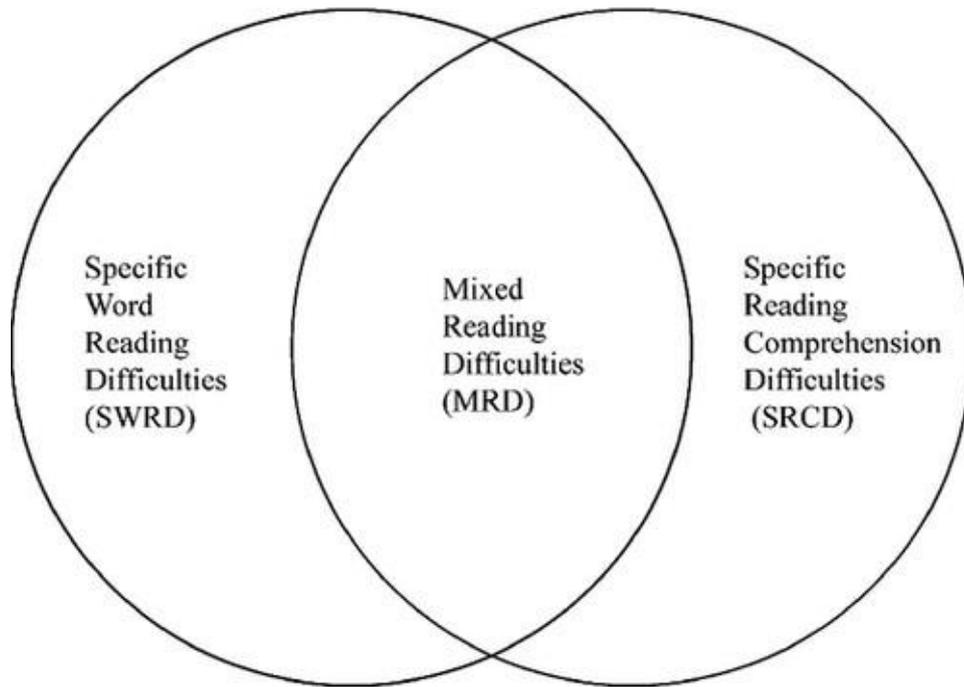
## РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

### 1.1. Проблема розвитку читання в педагогіці .

Розвиток читання в педагогіці є проблемою, що охоплює не лише методику навчання, а й формування загальної культури особистості, становлення інтелектуальної та емоційної сфер дитини. Читання розглядається як базова компетентність, яка забезпечує доступ до знань, сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних умінь та здатності до самостійної освітньої діяльності. У педагогічній науці ця проблема має міждисциплінарний характер, оскільки поєднує психологічні, лінгвістичні, соціокультурні й дидактичні аспекти [2, с. 13].

Вивчення труднощів читання виступає ефективним інструментом педагогічного аналізу. Йдеться як про поширені у певних групах вихованців практичні труднощі, так і про специфічні порушення, зумовлені особливими освітніми потребами. Такий підхід дозволяє педагогам визначати джерела труднощів, прогнозувати їх вплив на навчальний процес та розробляти ефективні стратегії корекції та підтримки.

Проблема розвитку читання у школі полягає у великій різноманітності труднощів, з якими стикаються учні на початковому етапі навчання. Як зазначається у матеріалі Reading Rockets, існують три поширені моделі проблем з читанням: специфічні труднощі з читанням слів SWRD, специфічні труднощі з розумінням прочитаного SRCD та змішані труднощі з читанням MRD. Діти з різними типами проблем потребують різних педагогічних підходів, наприклад, учні з SWRD отримують користь від систематичних завдань для розвитку фонетичного слуху та вправ для навчання ідентифікації чи «декодування» слова, тоді як діти з SRCD потребують навчання стратегіям, що зміцнюють когнітивні навички, пов'язані з розумінням прочитаного, враховуючи розуміння тексту та розвитку словникового запасу [37].



**Рис. 1.1 Типові моделі проблем із читанням**

У реальному класі, як показує приклад третього класу пані Джексон, склад учнів може охоплювати дітей, які вивчають англійську як другу мову, учнів з обмеженим досвідом академічної мови, а також дітей із спеціальними освітніми потребами. Це створює додаткові виклики для педагога, оскільки кожен учень має індивідуальні сильні та слабкі сторони, і універсальний підхід до навчання читання часто виявляється недостатньо ефективним. Пані Джексон зауважила: «Так багато з них потребують допомоги, але по-різному», що підкреслює необхідність диференційованого підходу [45].

Важливим аспектом ефективного навчання є оцінка ключових компонентів читання, таких як фонематичне усвідомлення, декодування слів, словниковий запас, розуміння тексту на слух та плавність читання [5, с. 79].

Диференціація навчання на основі цих оцінок дозволяє педагогу обирати методи, які відповідають конкретним потребам дітей. Наприклад, у класі пані Джексон оцінювання показало, що деякі учні мали слабкі навички декодування слів, деякі проблеми з розумінням тексту а інші малий словниковий запас . Такі результати дозволили вчительці підібрати цільові втручання, а саме

цілеспрямовану роботу над формуванням фонематичної обізнаності для тих, хто мав проблеми з розпізнаванням слів, і методи вдосконалення навичок осмислення прочитаного та розширення словникового запасу для інших [45].

Проблема розвитку читання в педагогіці полягає не лише у складності самого процесу оволодіння базовими навичками, а й у тому, що педагогічні стратегії часто не спрямовані на формування справжньої компетентності у розпізнаванні слів. Замість послідовного та системного навчання фонетики, учнів стимулюють запам'ятовувати слова як візуальні образи або визначати їхнє значення за допомогою ілюстрацій та контексту. Такий підхід, хоч і створює ілюзію читання, насправді не забезпечує оволодіння ключовими механізмами, необхідними для глибокого розуміння тексту та подальшого розвитку когнітивних здібностей. Наслідком цього є формування в учнів поверхневих навичок, коли вони здатні відтворювати текст, але не можуть автоматично та точно декодувати слова. Згодом це призводить до зниження зацікавленості, виникнення втоми від навчального процесу та втрати мотивації до читання.

Найбільш вразливою є група дітей, які не засвоїли фундаментальні навички на початкових етапах навчання. До них належать передусім фонематична обізнаність, зорове сприймання графічних образів літер і слів, мовленнєве дихання, артикуляційна моторика та слухова увага. Крім того, фундаментальне значення мають лексичні та граматичні уявлення, що формують розуміння сенсу прочитаного, а також мотиваційна готовність до читання. Для таких учнів початкові труднощі накопичуються і переростають у системні проблеми у старших класах. Вони стикаються з уповільненим темпом читання, недостатньою точністю розпізнавання слів та труднощами з розумінням прочитаного. Це негативно впливає на формування критичного мислення, здатності до самостійної освітньої діяльності та загальний розвиток мовної компетентності.

Усвідомлення цих проблем вимагає від педагогів інтеграції сучасних наукових знань із практикою навчання, впровадження системного підходу до

фонетики та застосування методик, що забезпечують розвиток автоматизованого розпізнавання слів, стимулюють інтерес до читання та підтримують емоційний і когнітивний розвиток дітей [47].

У дослідженні педагогіки читання підкреслюється, що даний огляд досліджень зосереджується на двох основних питаннях раннього розвитку грамотності: що саме слід викладати під час навчання читанню та якими методами слід його проводити. Це означає, що проблема читання у педагогіці полягає не лише в самому процесі його засвоєння, а й у виборі змісту навчання та відповідних методів, адже від цього залежить ефективність формування навичок грамотності [49].

Окремо підкреслюється значення інтервенційних досліджень, які дозволяють оцінити, наскільки конкретна методика чи навчальна програма реально впливають на розвиток учнів. Подібні дослідження показують, що педагогіка читання стикається з труднощами у пошуку універсальних підходів, адже ефективність методики залежить від контексту, рівня підготовки дітей та точності реалізації програми. Іншою проблемою є багаторічна дискусія між прихильниками фонічного підходу та так званого «цілісного читання». Основна мета навчання фоніці полягає у тому, щоб дитина навчилася звуковому аналізу слів, поєднанню звуків у склади та слова (злиттю) і, зрештою, змогла самостійно декодувати нові слова під час читання. Дослідження показують, що учні досягають найкращих результатів, коли отримують раннє та систематичне навчання фоніці, однак у практиці викладання досі зберігаються міфи та помилкові уявлення вчителів щодо її ефективності. Це свідчить про те, що педагогіка розвитку читання перебуває у стані постійного пошуку балансу між науково обґрунтованими підходами та усталеними традиціями навчання [50].

Сучасна педагогічна практика свідчить про низку системних проблем у розвитку навичок читання у дітей. *Перш за все, існує значне розмежування методичних підходів, що призводить до непослідовного навчання та конфліктів у наукових і практичних колах. Це проявляється у відмінностях*

щодо розуміння сутності процесу читання, визначення його основних етапів та засобів формування читацьких умінь. Часто педагоги орієнтуються на різні концепції розвитку мовлення та пізнавальних процесів, що ускладнює вироблення єдиної стратегії навчання. Внаслідок цього діти демонструють нерівномірний рівень сформованості навичок, а ефективність навчальних програм залишається неоднорідною.

*Другою чинником є використання навчальних матеріалів, що не відповідають принципам розвитку фонетичних навичок. Часто учні спираються на ілюстрації або повторення високочастотних слів замість розпізнавання звукових структур, що створює ілюзію навичок читання, але не забезпечує реального розуміння тексту. Такий підхід гальмує формування звуко-буквених відповідностей, необхідних для подальшого розвитку техніки читання. У результаті спостерігається поверхневе засвоєння матеріалу та труднощі під час переходу до самостійного читання складніших текстів.*

*Третім чинником є недостатня інтеграція міждисциплінарних наукових знань у практику навчання. Попередні дослідження не завжди враховували когнітивні, нейропсихологічні та лінгвістичні аспекти читання, що обмежувало ефективність педагогічних стратегій. Відсутність системного поєднання цих підходів призводить до спрощеного розуміння процесу оволодіння читанням. Це, своєю чергою, знижує результативність методик, орієнтованих на індивідуальні особливості розвитку дитини [49, с. 158].*

Таким чином, проблема розвитку читання в педагогіці є багатогранною і включає методичні, психологічні, культурні та соціальні виміри. Шлях до вирішення зазначеного завдання передбачає гармонійне поєднання класичних форм педагогічної діяльності з інноваційними підходами. Лише у форматі комплексного впливу можна забезпечити становлення в дитини справжньої читацької компетентності, що стане підґрунтям її майбутнього інтелектуального та особистісного поступу.

## **1.2. Вікові та психо-фізіологічні показники готовності старших дошкільників до читання**

Підготовка дитини до навчання читання є головним кроком дошкільного розвитку, оскільки формування навичок читання визначає подальшу успішність у навчальному процесі та загальний рівень пізнавальної активності дитини. Старший дошкільний вік характеризується активним розвитком мовних, когнітивних, психофізіологічних та соціально-емоційних якостей, що створюють необхідну основу для опанування письмової мови [6, с. 16].

Готовність визначається за певними критеріями новоутворень - віковими досягненнями розвитку, які є необхідними для успішного опанування нових життєвих ролей і завдань.

Дослідження психологічної готовності до школи передбачає виявлення особливостей розвитку конкретної дитини, її пізнавальних та емоційно-вольових якостей. До основних ознак психологічної готовності відносять:

— Перевага пізнавальної активності над ігровою. Дитина проявляє інтерес до навчання, прагне здобувати знання, ставить запитання і активно досліджує навколишній світ.

— Формування внутрішньої позиції учня. Дитина усвідомлює себе як учасника навчального процесу, готова до співпраці з учителем і однолітками, здатна планувати власну діяльність.

— Розвиток довільної уваги та просторової уяви. Малюк може концентруватися на завданні, утримувати довготривалу увагу і одночасно орієнтуватися у просторі, аналізувати взаємне розташування предметів.

— Сенсомоторна координація та дрібна моторика рук. Ці два аспекти важливі для письма та інших навчальних завдань; розвиток цих навичок формує основу роботи з ручними матеріалами, письмовими завданнями та конструкторськими іграми.

— Розвиток мислення, здатність робити висновки та узагальнення. Дитина вчиться логічно мислити, співвідносити явища, виявляти закономірності та робити правильні висновки.

— Формування фонематичного слуху та мовленнєвої компетентності. Здатність розрізняти звуки мови, правильно вимовляти слова, будувати фрази, активно спілкуватися з оточенням.

— Вміння діяти за правилами. Дитина розуміє основні соціальні та навчальні норми, здатна слідувати інструкціям і дотримуватися встановлених правил поведінки [7, с. 10].

Комплексний розвиток цих психологічних якостей створює міцну основу для успішного шкільного навчання. Він забезпечує ефективне оволодіння знаннями, а також формування навичок саморегуляції та самоконтролю.

Психологічна готовність дитини до школи охоплює кілька ключових напрямів, які забезпечують її успішну адаптацію до навчального процесу та нових соціальних вимог. Серед них виділяють такі основні лінії розвитку:

— Емоційний та мотиваційний розвиток. У цей період дитина навчається усвідомлено керувати емоційними станами, проявляє зацікавленість у навчанні, схильність до подолання труднощів і активну позицію у виконанні колективних завдань. Мотиваційна складова виявляється через бажання пізнавати нове, працювати над освітніми завданнями та досягати позитивних результатів.

— Інтелектуальний та мовленнєвий розвиток. Передбачає здатність дитини мислити логічно, робити висновки, узагальнювати, а також правильно спілкуватися, розуміти інструкції та адекватно виражати свої думки. Лінія розвитку формує основу для успішного засвоєння навчального матеріалу.

— Розвиток довільної поведінки. Включає формування самоконтролю, здатності діяти за правилами, планувати власні дії та регулювати свою активність у різних навчальних ситуаціях. Цей аспект є

критично важливим для того, щоб дитина могла організовано працювати у класі та виконувати завдання без постійного контролю з боку дорослого [8, с. 141].

Успішність навчання в початковій школі залежить від того, наскільки дитина володіє базовими психологічними якостями, необхідними для ефективного навчання ще в дошкільному віці. Саме тому підготовка дитини до школи має бути спрямована не лише на оволодіння елементарними знаннями, а й на гармонійний розвиток психічних процесів, що забезпечують готовність до систематичного навчання.

Повноцінна підготовка дитини до школи неможлива без врахування психологічного стану дитини - внутрішньої готовності до переходу у нову соціальну роль «школяра», до адаптації в інший освітній контекст, який має усталені умови та нормативи [9, с. 153].

Готовність у психологічному сенсі - це усвідомлений стан дитини, її організму та психіки, спрямований на сприйняття нового виду діяльності та нової інформації. Такий стан дозволяє уникнути стресових ситуацій, забезпечує поступову адаптацію до нових умов і створює умови для гармонійного особистісного розвитку в умовах шкільного середовища [17].

За спостереженнями А.Богуш, першокласники мають різний рівень сформованості психологічної та педагогічної готовності. Саме тому застосування єдиної освітньої моделі, що не враховує індивідуальні відмінності, часто ускладнює процес входження дитини в нове середовище і пристосування до нових вимог. Це може провокувати появу стресових ситуацій нервових зривів і кризових станів у дітей, адже вони потребують особистісно орієнтованого підходу, поступового залучення до навчання та врахування індивідуальних темпів розвитку. До такої готовності входять: мотиваційна налаштованість, інтерес до пізнання, активна участь у навчальному процесі, достатній рівень інтелектуального розвитку, сформовані емоційно-вольові якості, уміння контролювати поведінку та емоції, зосереджувати увагу й проявляти самостійність у навчальній діяльності [10, с. 185].

Як зазначає К.Волинець, у питаннях організації наступності між дошкільним і шкільним періодами особливого значення набуває принцип неперервності, який передбачає поступове нарощування знань та досвіду дитини, а не просту заміну попередніх навичок новими [13, с. 20]. Такий підхід забезпечує логічне та гармонійне продовження розвитку дитини, сприяє зміцненню її пізнавальних компетенцій і дозволяє ефективно інтегрувати набуті навички у новий освітній контекст. Результати сучасних наукових досліджень свідчать, що готовність дитини до систематичного навчання є багатокомпонентним явищем, яке охоплює фізичний, психічний, інтелектуальний та соціальний розвиток. Вона потребує комплексного вивчення та оцінювання, що дозволяє педагогам і психологам своєчасно виявляти слабкі сторони та підтримувати сильні, створюючи умови для успішного опанування навчального матеріалу та адаптації до вимог школи.

Психологічна готовність до школи передбачає не лише мотивацію і розвинені когнітивні здібності, а й розвиток емоційної стійкості, саморегуляції, соціальних навичок та здатності ефективно взаємодіяти з оточенням. Вона передбачає, що дитина здатна усвідомлено планувати свої дії, долати труднощі, приймати правила колективної діяльності та проявляти ініціативу в навчальних і соціальних ситуаціях [11, с. 372].

Існують різні погляди на те, у якому віці дитина має вступати до школи одні експерти вважають, що це можна робити вже у шість років оскільки дитина в цьому віці вже володіє необхідними пізнавальними здібностями для опанування шкільного навчального матеріалу і здатна сприймати нові знання інші фахівці радять трохи відтермінувати початок навчання до семи років або навіть трохи пізніше щоб дитина мала більше часу для формування психологічної та соціальної готовності до школи. Психологічні дослідження підтверджують, що шестирічна дитина дійсно здатна засвоювати навчальний матеріал проте у неї зберігається виражена потреба в грі тому навчальні заняття для дітей цього віку мають проводитися з використанням ігрових форм і методик що поєднують навчання та гру [14].

Дослідження психологів і педагогів доказують, що багато дітей, які вступають до школи, ще не готові до нових форм взаємодії з дорослими та ровесниками, до зміни соціального статусу й активної участі в колективних навчальних формах. Однією з основних причин цього є особливості сімейного виховання та освітнього досвіду, який отримують діти вдома, а також військового стану в нашій країні [30].

Прагнучи дати своїй дитині якомога більше знань до вступу до школи, забувають або не вважають за потрібне залучати її до посильної праці вдома виходить так, що дитина багато знає і готова отримувати знання але не вміє виконувати навіть прості трудові обов'язки що відповідають її віку наприклад складати речі, допомагати по господарству, організувати власний час [3, с. 7].

Готовність старших дошкільників до читання визначається не лише сформованістю мовленнєвих умінь, а й віковими та психофізіологічними показниками. Як зазначає Л. С. Виготський, М. І., саме дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку мовлення, довільної уваги, пам'яті й мислення, що є базою для навчання грамоти. Саме в цей час формуються механізми регуляції поведінки, з'являється здатність до цілеспрямованої діяльності, закладається основа майбутньої навчальної мотивації [43].

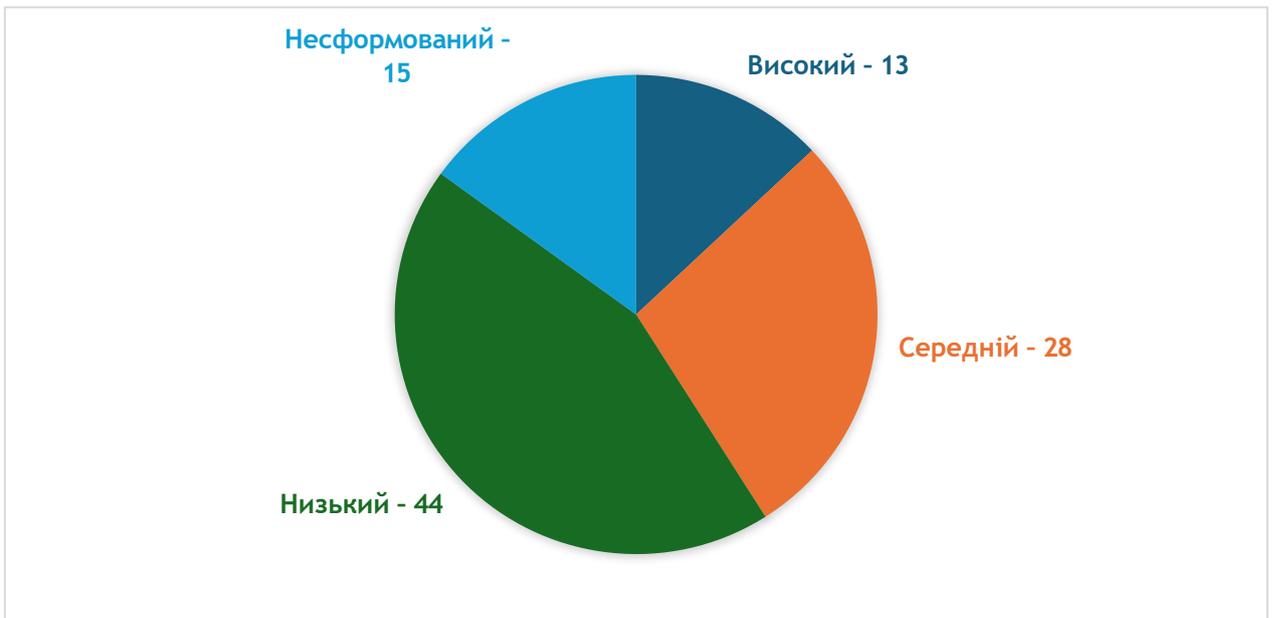
Психофізіологічна готовність до читання передбачає достатній розвиток дрібної моторики, яка тісно пов'язана з мовленнєвим розвитком. Координація рухів руки й ока, уміння утримувати олівець чи ручку створюють необхідну базу для засвоєння графічних навичок письма і читання. Важливим є й розвиток слухової диференціації, адже здатність розрізняти звуки мовлення є умовою для засвоєння фонематичного аналізу. Зорове сприйняття та його точність дозволяють дитині розрізняти схожі літери, орієнтуватися у тексті, утримувати рядок під час читання. Не менш значущим є розвиток пам'яті: короткотривалої, довготривалої та оперативної, адже процес читання передбачає одночасне збереження та аналіз кількох елементів інформації. До психофізіологічних критеріїв також належить здатність відтворювати ритмічні

структури, що свідчить про сформованість мовленнєво-слухових механізмів [18, с. 134].

Дослідження А.Глушко показує, що у структурі готовності дошкільника виділяються три ключові компоненти: особистісний, когнітивний та емоційно-вольовий. Особистісний компонент пов'язаний із мотивацією, ціннісними орієнтаціями та комунікативною компетентністю дитини. Діяльнісний компонент охоплює сформованість пізнавальних і комунікативних навичок, здатність дитини до практичних дій, довільної організації своєї поведінки. Вони безпосередньо впливають на уміння зосереджуватися, розуміти завдання, підтримувати пізнавальну активність і самостійно регулювати свою діяльність у процесі навчання грамоти.

Когнітивний компонент, у свою чергу, передбачає достатній рівень розвитку мислення, мовлення, сприймання та пам'яті, що є основою для засвоєння навчального матеріалу. Взаємодія цих трьох компонентів забезпечує цілісність психолого-педагогічної готовності дитини до школи та визначає успішність подальшого навчання. Недостатня сформованість хоча б одного з них може зумовити труднощі у засвоєнні навчальних дій, зниження мотивації та адаптаційні проблеми у шкільному середовищі. Таким чином, комплексний підхід до підготовки дошкільників має охоплювати розвиток усіх складових готовності, забезпечуючи плавний перехід від ігрової до навчальної діяльності. [40]

За результатами експериментальних досліджень А.Руденок та К.Дуднік за допомогою теста Керна, проведених серед старших дошкільників, виявлено, що лише близько 14 % дітей мають високий рівень готовності до школи. Більшість дітей перебуває на середньому рівні 32 % або на низькому рівні близько 54 % [30]. Така ситуація свідчить про те, що розвиток готовності до школи у значній кількості дітей потребує додаткової педагогічної підтримки. Особливо актуальними є спеціально організовані заняття, які спрямовані на розвиток мовлення, уваги, пам'яті, а також формування внутрішньої мотивації до пізнавальної діяльності [43].



**Рис. 1.2 Рівні готовності старших дошкільників до читання (за узагальненими результатами досліджень, %)**

У результаті, як зауважує кандидат педагогічних наук Г. Беленька, після завершення дошкільного віку ми часто отримуємо дітей, які мають високий інтелектуальний рівень і фізично розвинені, але залишаються «маленькими» в плані практичних навичок на весь період навчання в початковій школі такі діти не завжди вміють самостійно одягатися, збирати портфель, планувати власну діяльність, організувати робоче місце чи виконувати посильні завдання що потребують самоконтролю і дисципліни і саме ці аспекти психологічної та соціальної готовності часто виявляються вирішальними для успішної адаптації до шкільного середовища [47].

Вчителі початкових класів відзначають, що діти, які відвідували дошкільні заклади, частіше привчені до певних видів трудової діяльності та здатні самостійно обслуговувати себе у школі вони можуть без сторонньої допомоги підготувати необхідні матеріали для уроку організувати своє робоче місце взяти підручники, олівці та фарби і почати виконувати завдання самостійно. Натомість більшість дітей, які росли переважно в сімейному колі, навіть при базовій підготовці до навчального процесу потребують підтримки дорослих вони не завжди можуть знайти потрібний підручник або зошит,

правильно організувати свої письмові приладдя або підготувати робоче місце до уроку тому такі діти стають залежними від найближчого оточення передусім від батьків та вчителів.

У молодшому шкільному віці значно складніше, ніж у дошкільному, формуються важливі риси характеру такі як самостійність і відповідальність за свої дії якщо дитина не вміє виконувати елементарні завдання і весь час просить допомоги вона може стати об'єктом кепкувань або насмішок з боку однокласників що створює додатковий психологічний тиск і підвищує рівень тривожності у школяра. Внаслідок цього шкільне життя для дитини може перетворитися на стресову або навіть травматичну ситуацію і вона може почати відчувати небажання відвідувати школу.

Причина подібного явища полягає не лише у відсутності фізичного або інтелектуального розвитку а в тому, що у дошкільному віці не відбулося повноцінного соціального зростання дитини її вольові та моральні якості не знаходили практичного застосування у повсякденному житті і це ускладнює перехід до шкільних вимог де від учня очікується самостійність, дисципліна та відповідальність. Саме тому ефективне формування навчальної діяльності, позитивного ставлення до навчання та стійкої навчальної мотивації безпосередньо пов'язане з розвитком трудових навичок адже вольовий аспект діяльності та необхідність докладати зусилля об'єднують обидва види діяльності і допомагають дитині навчитися організовувати себе [19, с. 85].

Фахівці з психології наголошують, що дорослі, які виховують майбутніх першокласників повинні бути готові поступово надавати дітям більше свободи і самостійності з моменту вступу до школи необхідно уникати постійного контролю і виконання за дитину навіть простих завдань оскільки розвиток самостійності і відповідальності прямо зумовлюється тим, наскільки сформована у дитини можливість діяти самостійно і робити власні висновки та обирати способи виконання завдань [48, с. 102].

Перший клас для дитини є першим важливим кроком у напрямку до самостійності та незалежності це період, коли дитина вперше входить у новий

соціальний статус школяра і починає взаємодіяти з освітнім середовищем на новому рівні батьки в цей час часто роблять дві типові помилки з одного боку деякі надають дитині абсолютну свободу кажучи, що тепер вона доросла і сама відповідатиме за свої вчинки з іншого боку частіше трапляється надмірний контроль за навчанням, коли дорослі намагаються керувати кожним кроком дитини обмежуючи її самостійність і власну активність.

Для того щоб перехід дитини з дошкільного віку до шкільного середовища був максимально ефективним і природним, необхідно враховувати індивідуальний рівень розвитку кожної дитини на момент вступу до школи. Не слід застосовувати універсальний підхід для всіх учнів і очікувати однакових результатів від кожного, оскільки це може негативно впливати на процес адаптації. Гармонійний розвиток дитини передбачає баланс усіх сфер, забезпечуючи цілісність її особистісного становлення. Не менш важливо підтримувати у дітей розвиток соціально значущих мотивів поведінки та діяльності, навчати їх ефективній взаємодії з однокласниками, відповідальності за спільні справи, а також дотриманню встановлених правил і норм поведінки. Такий комплексний підхід забезпечує успішну адаптацію до шкільного життя, формує соціальні компетенції та створює основу для подальшого всебічного розвитку [44, с. 207].

Рівень адаптації дитини до шкільного середовища, її інтерес до нового соціального статусу та навчальних завдань, а також результативність навчання прямо залежать від того, як батьки та педагоги організують підтримку та взаємодію. Від правильного поєднання підтримки, заохочення самостійності та поступового розширення відповідальності залежить, чи зможе дитина адаптуватися до шкільного середовища і відчувати радість від навчання при цьому формуються не лише інтелектуальні навички, а й соціальні, емоційні та вольові якості, які є необхідними для успішного продовження освіти і гармонійного розвитку особистості у школі. Ефективна взаємодія дорослих із дитиною має ґрунтуватися на принципах партнерства, емоційної підтримки та поваги до індивідуальних темпів розвитку. Важливо, щоб педагогічне

середовище сприяло не лише навчанню, а й створювало умови для емоційного комфорту, позитивного самоусвідомлення та внутрішньої мотивації дитини [29].

Отже готовність старших дошкільників до читання є комплексним явищем, що включає психофізіологічні показники, вікові особливості розвитку, сформованість сенсорних каналів, мовленнєві здібності, розвиток пам'яті, уваги, емоційно-вольових якостей і соціальної мотивації, поєднання цих факторів визначає, наскільки ефективно дитина зможе освоїти навички читання в школі і плавно перейти від дошкільної діяльності до систематичного навчання [39].

### **1.3. Особливості мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку**

Існує поширена думка, що навчатись читати варто лише в початковій школі, але існують дослідження, які довели доцільність розвитку навички читання саме в дошкільному віці. Так, І. Товкач зазначає, що під час читання починають функціонувати ділянки кори головного мозку, які не задіяні в інших видах діяльності [37, с.7]. Так само зазначимо, що проблема навчання читання викликає інтерес у багатьох інших науковців таких, як-от: А. Богуш, К. Крутій, Л. Шелестова та ін. [17; 39].

Оволодіння читанням у старшому дошкільному віці є складним психолого-педагогічним процесом, який передбачає формування цілого комплексу когнітивних, мовленнєвих та психофізіологічних умінь. У цей період дитина активно розвиває мовлення, увагу, пам'ять, логічне мислення, сенсомоторну координацію, що створює передумови для успішного навчання. Водночас традиційні методики, які ґрунтуються переважно на зорово-слуховому сприйнятті, часто виявляються недостатніми для забезпечення стійкого результату, особливо у випадку дітей з різними стилями навчання чи труднощами в розвитку.

Саме тому все більшої актуальності набуває мультисенсорний підхід, який передбачає комплексне використання різних сенсорних каналів — зорового, слухового, тактильного, кінестетичного, нюхового та смакового.

Використання різних сенсорних каналів у процесі навчання є ключовим чинником забезпечення ефективності освітньої діяльності. Комплексне залучення зорового, слухового, тактильного, нюхового та смакового сприймання дозволяє дітям не лише сприймати навколишній світ у всій його багатогранності, а й розвивати здатність помічати найменші деталі, реагувати на зміни в середовищі та глибше аналізувати отриману інформацію. Такий мультисенсорний досвід відіграє важливу роль у формуванні когнітивних навичок, зокрема уваги, спостережливості, пам'яті та критичного мислення, що є основою для успішного навчання та інтелектуального розвитку.

Мультисенсорний підхід до навчання передбачає одночасне залучення кількох каналів сприймання, що забезпечує цілісне переживання навчального матеріалу. Цей метод дозволяє дітям не лише отримувати інформацію, а й активно взаємодіяти з нею через різні сенсорні модальності. Наприклад, поєднання зорових (графічні зображення, текст), слухових (усні пояснення, аудіозаписи), тактильних (маніпуляції з об'єктами, текстурами), нюхових (використання ароматів для асоціативного запам'ятовування) та смакових (асоціації з певними смаками) стимулів сприяє глибшому засвоєнню знань. Такий підхід не лише підвищує ефективність запам'ятовування, а й сприяє тривалому утриманню уваги, зниженню втомлюваності та формуванню позитивного емоційного ставлення до навчання [24, с. 56].

Сучасні дослідження Т.Яценко підтверджують ефективність мультисенсорного навчання. Активація різних зон мозку, що відповідають за обробку сенсорної інформації, сприяє створенню міцніших нейронних зв'язків, що полегшує процес запам'ятовування та відтворення інформації. Зокрема, дослідження демонструють, що діти, які отримують знання через кілька сенсорних каналів, швидше встановлюють зв'язки між явищами, предметами та діями, що сприяє розвитку асоціативного мислення та

аналітичних здібностей. Крім того, мультисенсорне навчання стимулює вироблення дофаміну в мозку, що позитивно впливає на мотивацію та емоційний стан учнів, роблячи процес навчання більш захопливим і продуктивним [42].

Історично концепція мультисенсорного навчання бере свій початок у 1935 році, коли американські психологи Самуель Ортон та Анна Джілінгем розробили принципи цього підходу, відомого як метод Ортона-Джілінгем [51]. Їхні дослідження були спрямовані на допомогу дітям із труднощами у читанні, зокрема з дислексією. Програма базувалася на використанні мультисенсорних технік, що одночасно активували зорові, слухові та тактильні канали сприймання. Наприклад ситуація, діти вчилися асоціювати букви зі звуками через зорове сприймання графічного символу, слухове відтворення звука та тактильне написання літери. Такий підхід дозволяв учням поступово засвоювати фонетичні правила, опановувати навички читання й письма, а також зміцнювати впевненість у власних силах. Кожна маленька перемога в процесі навчання сприяла формуванню позитивного ставлення до освітньої діяльності, а систематичне нарощування знань дозволяло дітям поступово переходити до складніших завдань.

Подальший розвиток мультисенсорного підходу пов'язаний із роботами таких дослідників, як Марія Монтесорі та Жан Піаже, які підкреслювали важливість сенсорного досвіду в когнітивному розвитку дітей. Монтесорі, зокрема, розробила цілу систему навчальних матеріалів, які стимулюють різні органи чуття, що сприяє розвитку самостійності та концентрації уваги. Сучасні освітні програми, засновані на мультисенсорному підході, активно використовуються в дошкільній та початковій освіті, а також у корекційній педагогіці, демонструючи високу ефективність у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами [25].

Так, у Державному стандарті дошкільної освіти в Україні та освітній комплексній програмі «Стежинки у Всесвіт», а саме в освітній лінії «Мовлення дитини» зазначено, що дитина дошкільного віку має знати всі букви алфавіту

[33;4]. У цьому контексті мультисенсорний підхід виступає ефективним інструментом для формування первинних навичок читання, оскільки дозволяє поєднувати зорове, слухове, тактильне й кінестетичне сприймання у процесі ознайомлення з літерами та їх звучанням.

Використання такого підходу узгоджується з положеннями Закону України «Про освіту», який підкреслює необхідність забезпечення доступності та якості освіти для всіх дітей [26], а також з Законом України «Про дошкільну освіту», де наголошується на потребі врахування індивідуальних особливостей розвитку дитини та застосування сучасних педагогічних технологій [27].

Мультисенсорний підхід у навчанні (від латинських слів *multum* - багато та *sensus* - сприймання, почуття) передбачає активне задіяння всіх органів чуття дитини: слуху, зору, дотику, нюху та смаку. Такий метод дозволяє дитині сприймати інформацію не лише пасивно, а комплексно, використовуючи всі сенсорні канали, що значно підвищує ефективність засвоєння нового матеріалу та сприяє формуванню цілісного розуміння світу. Це особливо необхідно в дошкільному та молодшому шкільному віці, коли мозок дітей активно розвивається і потребує різнобічних стимулів для формування когнітивних і соціальних навичок [22].

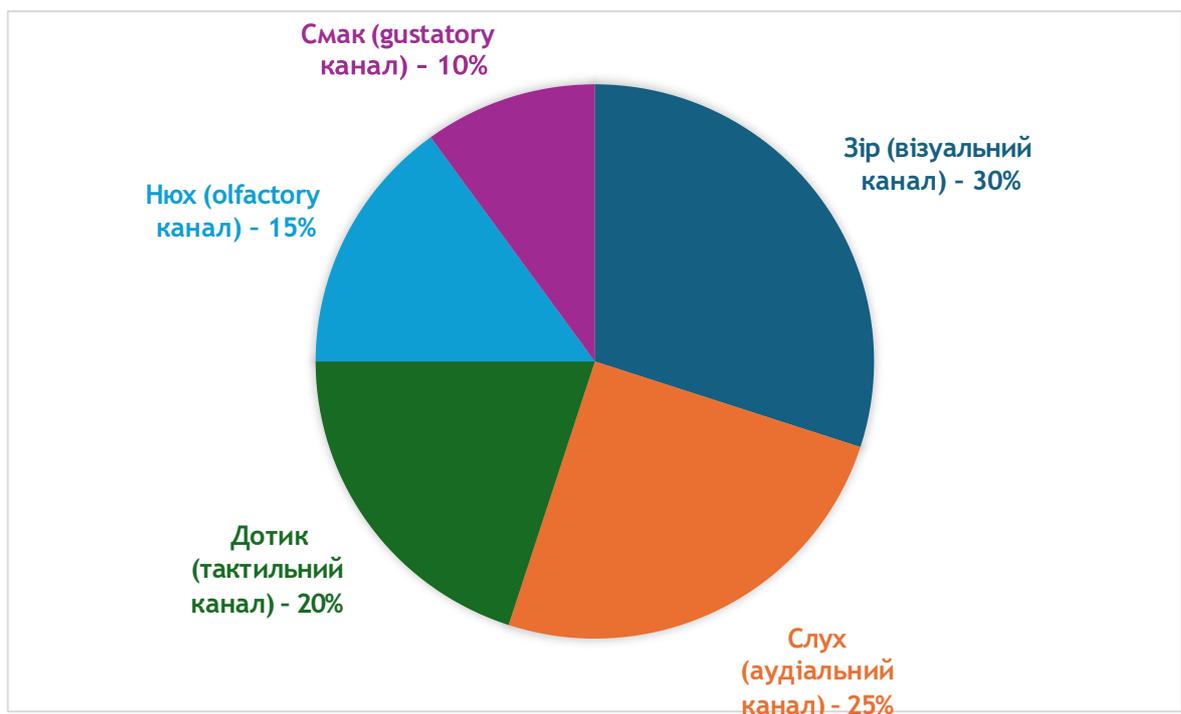
Мультисенсорний підхід до навчання читання передбачає активне залучення різних органів чуття, кожен з яких виконує свою специфічну роль у процесі засвоєння інформації. Зоровий канал, як один із провідних, забезпечує сприйняття графічних образів літер, слів та речень, формуючи у дитини візуальні асоціації, що значно полегшує процес читання та запам'ятовування. Слуховий канал, що відповідає за сприйняття фонетичних звуків, допомагає встановлювати прямий зв'язок між графічною формою літери та її звуковим еквівалентом.

Дотиковий канал необхідний у тактильному ознайомленні з матеріалом, через маніпуляції з буквами на різних поверхнях, виконання вправ із

пальчиковою графікою та інші практичні активності, які зміцнюють когнітивні та моторні навички дитини.

Нюхові та смакові відчуття, хоча й мають допоміжний характер, сприяють створенню додаткових асоціативних зв'язків та підвищують емоційну залученість дітей у навчальний процес. Саме комплексне поєднання всіх сенсорних каналів дозволяє дитині не просто сприймати інформацію пасивно, а проживати навчальний досвід цілісно, що стимулює її увагу, пам'ять, спостережливість та внутрішню мотивацію.

Узагальнене співвідношення сенсорних каналів у структурі мультисенсорного навчання подано на діаграмі (рис. 1), яка наочно демонструє, як різні органи чуття взаємодіють між собою для формування ефективного та емоційно насиченого освітнього процесу.



**Рис. 1.3 Співвідношення сенсорних каналів у мультисенсорному підході до навчання читання дітей старшого дошкільного віку**

Наукові дослідження показують, що мультисенсорна діяльність активує різні ділянки мозку одночасно. Людський мозок розвивався у середовищі,

багатома на різні сенсорні стимуляції, тому він природно ефективніше сприймає інформацію, коли задіяні кілька органів чуття одночасно [34]. Це пояснює, чому діти легше запам'ятовують і розуміють матеріал, коли навчальні завдання включають одночасно слухові, зорові, тактильні та інші сенсорні елементи.

Оскільки у кожної дитини домінують різні канали сприймання, мультисенсорний підхід дозволяє максимально адаптувати навчальний процес під індивідуальні особливості кожного учня.

Мультисенсорне навчання органічно пов'язане з класичними педагогічними концепціями. Зокрема, воно перегукується з теорією множинного інтелекту Гарднера, де інтелект розглядається не як єдина здатність, а як сукупність різних видів здібностей: логіко-математичного, мовного, просторового, тілесно-кінестетичного, музичного, міжособистісного та інтраособистісного інтелектів [38]. Мультисенсорні методики дозволяють задіяти одночасно кілька типів інтелекту, що забезпечує більш гармонійний розвиток дитини і підвищує рівень засвоєння навчального матеріалу. Даний підхід є також логічним продовженням особистісно орієнтованого навчання, коли головною метою є розвиток гармонійної особистості, а не лише передача знань. Дитина відчуває себе активним учасником освітнього процесу, що підвищує її мотивацію та емоційну залученість. Найчастіше мультисенсорні стратегії застосовують у ранньому, дошкільному та початковому шкільному віці, проте їхні принципи можуть бути ефективно використані й у навчанні старших школярів та навіть дорослих, адже людський мозок зберігає здатність до навчання протягом усього життя [29, с. 152].

Когнітивний психолог Річард Майєр проводив дослідження, присвячене вивченню того, як комплексне задіяння сенсорних каналів впливає на процес навчання.

У своїй експериментальній роботі Майєр розділив учасників на три групи:

- перша група отримувала інформацію виключно через зір;

- друга лише через слух;
- третя поєднувала обидва способи сприймання.

Результати показали, що саме учасники третьої групи, які одночасно використовували кілька сенсорних каналів, запам'ятовували матеріал найточніше та могли детальніше його відтворювати. Тож це доводить, що мультисенсорний підхід сприяє засвоєнню знань та формує більш стійкі когнітивні зв'язки.

Баррі Сміт, керівник Школи перспективних досліджень при Інституті філософії Лондонського університету, підкреслює, що органи чуття людини функціонують не окремо, а у взаємодії, що і є основою мультисенсорності. Як приклад процес сприйняття запахів у людини відбувається двома шляхами: зовнішнім, коли ми відчуваємо аромат, наприклад, свіжої випічки, та внутрішнім, коли наш мозок аналізує запах на видиху, визначаючи, чи варто її споживати. Інший приклад - сприйняття звуку: коли ми чуємо шум або голос, активуються не лише вуха, але й очі, які миттєво намагаються локалізувати джерело звуку.

Так, ознайомлюючись з певною буквою, наприклад «У», діти можуть її малювати, але не звичайно: у повітрі, на папері, за методикою пластилінографії, знаходити в сенсорному кошику та інших матеріалах; відчувати букву на смак (випікають печиво), уявляти як вона виглядає, на що схожа, придумувати різні асоціації. Букву можна проспівувати, додавати їй різний настрій та інтонацію, завдяки чого формується майбутнє виразне читання; складати букву зі шнурівок, макаронних виробів, бусинок та інших побутових або залишкових матеріалів; шукати букву на вивісках крамниць, у назвах улюблених іграшок, та слухати в іменах найрідніших людей тощо. Мультисенсорний підхід до навчання читання передбачає не тільки заняття з розвитку мовлення чи грамоти, але й під час конструювання, музичної діяльності, театралізації та інших напрямків.

Таке взаємодоповнення органів чуття дозволяє більш точно оцінювати інформацію і приймати оптимальні рішення.

Висновки були отримані за допомогою технології функціональної магнітно-резонансної томографії, яка дозволяє вимірювати активність мозку через зміни кровотоку в різних його частинах. Виявилось, що діти, у яких різні сенсорні та когнітивні зони мозку працювали синхронно, показували вищі результати у завданнях, що вимагали уваги, пам'яті та розуміння тексту.

В Україні найбільш відомими є роботи Т. Скрипник, яка доводить, що головними орієнтирами сенсорної інтеграції як метода з науковою ефективністю має бути етапність, представлена разом з критеріями досягнення кожного етапу, а також втілення в природний процес діяльності дитини, що є можливим завдяки узгодженій роботі міждисциплінарної команди супроводу [32].

Мозок дітей природно налаштований на обробку інформації у мультисенсорному форматі, і створення навчального середовища, яке активує зір, слух, дотик, нюх і смак, дозволяє розвивати когнітивні здібності комплексно, формуючи міцніші асоціативні зв'язки та поліпшуючи загальну грамотність і сприйняття світу.

Залежно від домінуючого сенсорного каналу сприймання інформації, дітей умовно поділяють на кілька типів: аудіали, візуали, кінестетики та дискрети. Кожен із цих типів характеризується специфічними особливостями обробки інформації, що потребує відповідного підходу в організації навчального процесу.

- аудіали (ті, хто краще сприймає інформацію на слух),
- візуали (ті, хто легше запам'ятовує те, що бачить);
- кінестетики (які сприймають інформацію через рух і дотик);
- дискрети (діти, які потребують більш структурованого й поетапного подання матеріалу) [15].

Регулярна зміна форм роботи, спрямованих на різні сенсорні канали, не лише підтримує увагу учнів на високому рівні, а й стимулює розвиток різноманітних когнітивних навичок, таких як пам'ять, увага, уява та аналітичне мислення.

Мультисенсорне навчання впливає безпосередньо на сенсорні здібності дітей, що дозволяє концентрувати увагу, утримувати її протягом заняття, активізувати уяву та мислення. Використання одночасно декількох сенсорних каналів допомагає дітям глибше зрозуміти навчальний матеріал і формує більш міцні асоціативні зв'язки в мозку. Завдяки повторюваній активації цих каналів формуються стабільні нейронні мережі, що забезпечують довготривале збереження інформації та підвищують швидкість її відтворення. Отже, мультисенсорна взаємодія не лише покращує якість засвоєння матеріалу, а й сприяє розвитку когнітивної гнучкості та інтеграції сенсорного досвіду дитини [41].

Сам підхід базується на принципі мультисенсорного сприйняття, коли одночасно можуть використовуватися всі або окремі комбінації органів чуття: зорового, слухового, тактильного, нюхового та смакового. Іншими словами, навчання базується на принципі «бачу – чую – відчуваю», де комбінації сенсорних стимулів можуть варіюватися залежно від навчальних завдань, віку учнів, типу матеріалу чи предмета. Наприклад, у дошкільній освіті мультисенсорний підхід може включати використання тактильних матеріалів (пісок, пластилін), зорових стимулів (яскраві картинки) та слухових елементів (пісні, ритмічні вправи).

Гнучкість мультисенсорного підходу дозволяє адаптувати його до різних освітніх контекстів, включаючи інклюзивну освіту. Для дітей з особливими освітніми потребами, наприклад, із порушеннями зору чи слуху, мультисенсорний підхід може бути модифікований шляхом акцентування на доступних сенсорних каналах, таких як тактильні чи нюхові стимули, що дозволяє компенсувати порушення окремих функцій за рахунок активізації збережених. Така інтеграція стимулів сприяє кращому засвоєнню інформації,

покращенню пам'яті та розвитку навичок самоорганізації в учнів з ООП. Це забезпечує індивідуалізацію навчання та сприяє максимальному залученню кожної дитини до освітнього процесу [20, с. 76].

Мультисенсорне навчання ґрунтується на одночасному залученні кількох сенсорних каналів, таких як візуальний, аудіальний, тактильний, а також нюховий і смаковий. Подібний підхід дозволяє учням сприймати навчальний матеріал через різні модальності, одночасно активуючи різні когнітивні й сенсорні процеси. Завдяки цьому процес навчання стає більш комплексним і ефективним, оскільки різні канали сприйняття підсилюють засвоєння інформації та сприяють формуванню міцних асоціативних зв'язків.

Мультисенсорний підхід передбачає індивідуалізацію навчання, що дозволяє адаптувати освітній процес до унікальних особливостей кожного учня. Така гнучкість робить методику ефективною у різних освітніх контекстах - від дошкільної освіти до старших класів, а також у домашньому навчанні [21, с. 78].

Мультисенсорний підхід можна застосовувати при вивченні різноманітних дисциплін, включаючи мови, математику та природничі науки. Зокрема, у вивченні іноземних мов поєднання візуальних образів, аудіоматеріалів та практичних вправ підвищує рівень засвоєння лексики та граматики, а в математиці використання маніпулятивів і рухових завдань сприяє розвитку логічного мислення та просторової уяви. Такий підхід також активізує міжпівкульну взаємодію мозку, що є важливим чинником у когнітивному розвитку учнів з різними освітніми потребами.

Завдяки різноманіттю методів та активній участі учнів, мультисенсорне навчання сприяє підвищенню мотивації та концентрації уваги, роблячи навчальний процес більш захопливим. Задіяність різних сенсорних каналів сприяє розвитку емоційного інтелекту, оскільки допомагає дітям глибше усвідомлювати зміст навчального матеріалу та ефективніше контролювати власні емоційні реакції. Одночасна інтеграція різних видів діяльності активізує взаємодію між півкулями мозку, що стимулює формування

критичного мислення, креативності та зміцнює академічні компетенції. Таким чином, комплексне використання різних сенсорних каналів у навчальному процесі не лише збагачує пізнавальний досвід дітей, а й підтримує їхній емоційний, когнітивний і моторний розвиток, створюючи міцну основу для подальшого успішного навчання.

### **Висновки до розділу 1**

Перший розділ присвячено аналізу теоретичних засад розвитку читацьких умінь у контексті психолого-педагогічної науки. Аналіз наукових джерел дав змогу встановити, що проблема розвитку читання в педагогіці є багатогранною й охоплює не лише технічну сторону оволодіння графічною системою, а й формування пізнавальної активності, мовленнєвого розвитку, мотивації та інтересу до книги. Читання розглядається дослідниками як складний когнітивний процес, який передбачає поєднання сенсорних, інтелектуальних і мовленнєвих механізмів. Він одночасно забезпечує засвоєння соціокультурних норм і слугує фундаментом для майбутніх освітніх успіхів.

Було з'ясовано, що готовність визначається комплексом вікових і психофізіологічних показників. До них належить розвиток мовлення, який забезпечує дитині можливість аналізувати і синтезувати звукову форму слова, розрізняти фонему та відтворювати їх у мовленні. Важливу роль відіграє слухова пам'ять, яка дозволяє утримувати в полі уваги звуковий ряд і співвідносити його з графічними символами. Зорове сприйняття і пам'ять, своєю чергою, формують здатність розпізнавати букви та слова, орієнтуватися на сторінці тексту, стежити за рядком. Розвиток довільної уваги є необхідною умовою для зосередженості під час навчання грамоти, адже процес читання потребує постійного контролю за власною діяльністю. Мислення виступає інтегративним механізмом, який забезпечує осмисленість прочитаного, формування висновків і загальних уявлень.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження наголошують, що ефективність навчання грамоти значною мірою залежить від застосування інтегрованих методів, які активізують різні канали сприймання. Одним із провідних є мультисенсорний підхід. Він передбачає поєднання слухових, зорових, кінестетичних і тактильних відчуттів у процесі засвоєння графічного матеріалу. Так, дитина одночасно бачить букву, чує її звучання, може відтворити рух, пов'язаний із написанням, або промовити слово, яке з нею асоціюється. Такий підхід стимулює пізнавальну активність, формує глибші асоціативні зв'язки, що сприяє кращому закріпленню інформації у пам'яті.

Завдяки мультисенсорному підходу активізуються різні види пам'яті - зорова, слухова, моторна.

Отже, формування навичок потребує цілісного підходу, який враховує як психофізіологічну готовність дітей, так і використання сучасних педагогічних технологій. Традиційні методи навчання, що зосереджені виключно на засвоєнні буквено-звукових відповідностей, не завжди забезпечують достатній рівень сформованості читацьких умінь. Тому особливого значення набувають технології, що поєднують різні канали сприймання.

## **РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ПІДХОДУ**

### **2.1. Організація та технологія експерименту**

#### **Мета та завдання експерименту**

Метою експериментального дослідження було вивчення ефективності використання мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку, а також вплив цього методу на розвиток когнітивних та комунікативних здібностей дітей. Зокрема серед завдань експерименту стала розробка авторської варіації подання матеріалу відповідно засад мультисенсорного підходу у навчанні читання та порівняння результатів занять експериментальної групи з контрольною групою, яка займалась за класичним практичним посібником з навчання читання Наталії Вовкули «Читати – легко». Завдання посібника спрямовані на комплексний підхід до розвитку дитини та ефективне навчання читання. Для досягнення цієї мети були сформульовані наступні **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз науково-методичної літератури про мультисенсорні підходи у дошкільній освіті та сучасні методики навчання читання. Цей етап несе підготовчий характер та допомагає підібрати найкращі методики для проведення експерименту.
2. Визначити критерії та показники рівня сформованості необхідних для навчання читання навичок.
3. Підібрати та апробувати інструменти діагностики.
4. Розробити та реалізувати експериментальну програму протягом визначеного часу, фіксувати проміжні та кінцеві результати.
5. Обробити кількісні та якісні данні, оцінити практичну значущість експериментальної програми.

6. Розробити рекомендаційний матеріал для батьків та вихователів ЗДО з метою популяризації навчання за допомогою мультисенсорного підходу.

У результаті впровадження авторської програми навчання читання за мультисенсорним підходом очікується, що діти старшого дошкільного віку, які не мали попередньої підготовки з навчання грамоти, продемонструють істотно вищі результати у порівнянні з вихованцями, які навчалися за класичною методикою.

### **Очікувані результати дослідження**

У результаті проведеного експерименту планувалося досягнення таких результатів:

1. Прискорене опанування матеріалу. Очікується, що той самий об'єм знань (або більший) буде опановано за коротші терміни.
2. Підвищення рівня розвитку фонематичного слуху, збільшення активного словникового запасу та розвиток зв'язного мовлення.
3. Покращення зорово-моторної координації, уваги та пам'яті.
4. Повністю сформована початкова навичка читання. Очікується, що діти знатимуть усі букви алфавіту, вмітимуть зливати звуки у склади та читати слова 1-8 тип складової структури слова; оволодіють навичкою письма друкованих літер та зможуть самостійно записувати почуте знайоме слово.
5. Збільшення рівня мотивації до читання, проявлення загальної цікавості до навчання.

### **Вибір експериментальної бази та учасників**

Одним із ключових етапів дослідження було визначення експериментальної бази, яка б була зацікавлена в експерименті та мала б необхідні матеріали та обладнання для проведення занять.

Експеримент проводився на базі Благодійного фонду «Хто якщо не ми» м.Дніпро, Дніпропетровська область, який проводить регулярні освітні офлайн-заняття для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку

(Благодійний фонд не є зареєстрованим як заклад дошкільної освіти). Для експерименту було створено одну групу дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) чисельністю 12 дітей. Батьки надали письмову згоду на участь в експерименті. Зразок оформлення письмової згоди на участь у дослідженні подано в (див. Додаток 1)

Благодійний фонд мав необхідні **умови для проведення експерименту:**

1. Гарне навчальне середовище. Заняття проходили в окремій кімнаті, де була навчальна зона та зона відпочинку, що відповідають санітарно-гігієнічним нормам. Площа кімнати дозволяла виконувати рухливі вправи.
2. Наявність обладнання: меблі відповідали зросту та потребам дітей, так само було придбано всі необхідні матеріали для проведення занять (дидактичні/мультисенсорні матеріали).
3. Наявність технічних засобів навчання. Проектор, колонка для відтворення музики, Esoflow для якісного проведення занять навіть при вимкненні світла
4. Наявність укриття в приміщенні, та наявність кімнати для занять в укритті для безпеки дітей під час повітряної тривоги.

### **Етапи проведення експерименту**

Експериментальна робота здійснювалась у три основні етапи: констатувальний, формувальний та контрольний, кожен із яких мав чітко визначену мету, завдання та методичне наповнення, що відповідали принципам і вимогам мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку.

*Констатувальний етап.* На першому етапі дослідження було здійснено констатувальний експеримент, метою якого стало виявлення вихідного рівня сформованості навичок читання у дітей старшого дошкільного віку.

Перед розробленням власного діагностичного інструментарію, було опрацьовано науково методичну літературу Яценко Т.В. щодо особливостей впровадження мультисенсорного підходу в освітній роботі з дошкільниками

[39, с. 265]. Де зазначено важливість розвитку передусім пізнавальної активності, а як результат мотивації до читання. Також було проаналізовано більш традиційні методи навчання читання, такі як буквено-складовий, звуковий аналітико-сентетичний методи, метод цілих слів та інші [23; 25].

Аналіз наукових джерел дав змогу визначити ключові критерії та показники оцінювання рівня готовності дітей до оволодіння процесом читання дітей старшого дошкільного віку.

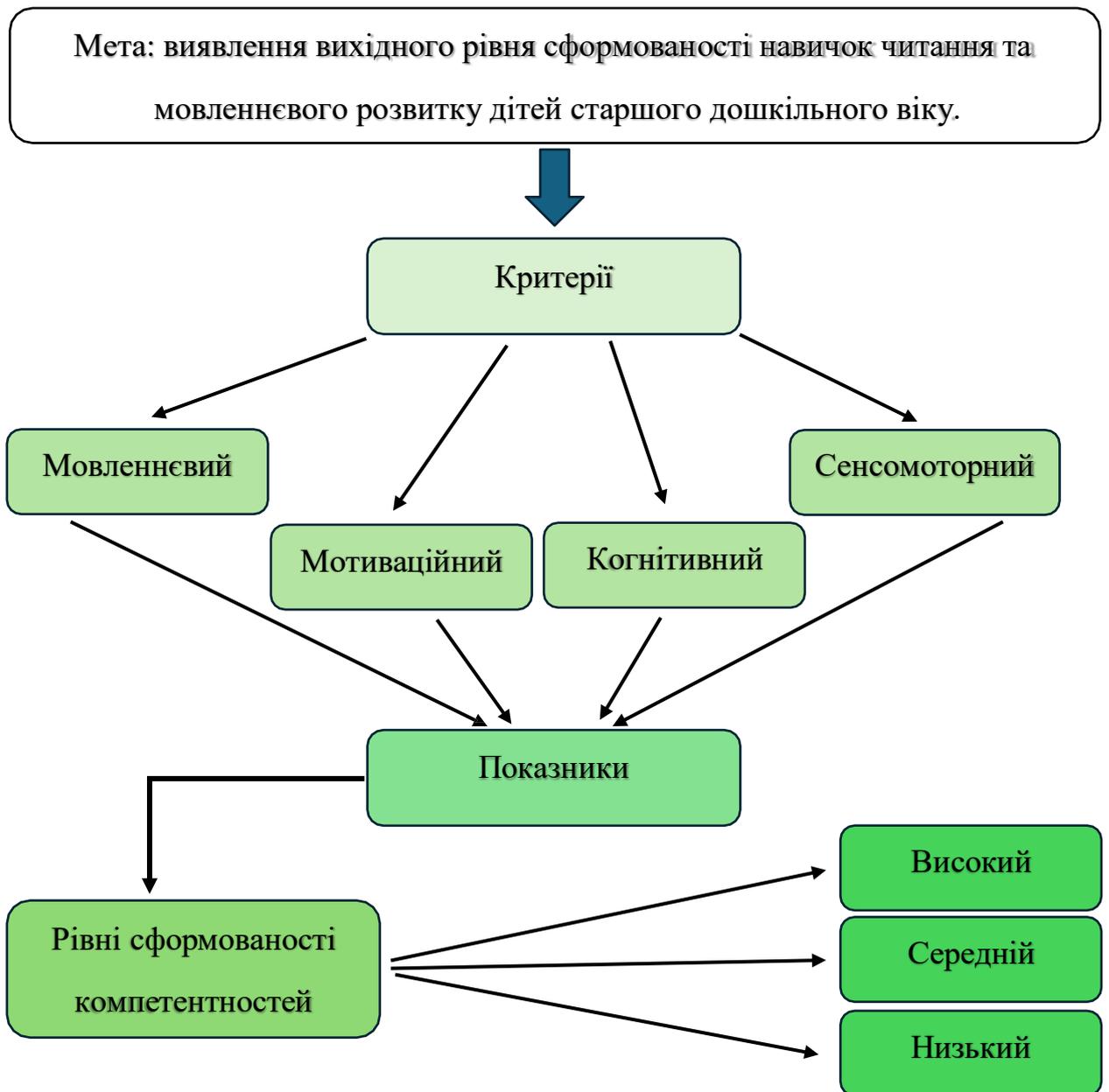


Рис. 2.1 Модель констатувального етапу експерименту

Процес формування критеріїв оцінювання був здійснений на основі компетентностей, що мають бути сформовані у дошкільника перед школою за Базовим компонентом дошкільної освіти [4]. А саме Освітній напрям «Мовлення дитини» в інваріативному складнику стандарту, а також «Мовлення дитини. Основи грамоти» у варіативному варіанті. Так само важливість мовленнєвого розвитку описували К.Жданова [14] та З. Сергеева [31], де вказано, що добре розвинений фонематичний слух у дітей є основою успішного засвоєння усного й писемного мовлення в цілому. Сенсомоторний критерій було обрано, бо мультисенсорний підхід спирається на оволодіння навичкою за допомогою всіх сенсорних каналів, зокрема Е. Джин Айрес [1] стверджувала, що розвиток сенсорних каналів є основою для розвитку нейронних зв'язків і формування вищих психічних функцій, за допомогою яких розвиваються навички читання, письма тощо.

На основі зіставлення описаних в джерелах компетентностей та навичок, що мають бути сформовані у дітей при готовності до навчання читання були визначені 4 критерії оцінювання.

*Таблиця 1.1*

**Критерії та показники оцінювання рівня готовності дітей до оволодіння процесом читання дітей старшого дошкільного віку.**

<b>№</b>	<b>Критерії</b>	<b>Показники</b>
<b>1.</b>	<b>Мовленнєвий</b>	п.1. Сформованість активного словника та здатність будувати прості зв'язні висловлювання за наочною опорою.
		п.2. Здатність диференціювати окремі мовні звуки на слух (початок/кінець слова).
<b>2.</b>	<b>Мотиваційний</b>	п.1. Інтерес та позитивне ставлення до навчальної діяльності та ігор зі звуками, словами, картинками.
<b>3.</b>	<b>Когнітивний</b>	п.1. Здатність зосереджуватись і виконувати однокрокові та двокрокові інструкції.

		п.2. Розвиненість слухової та зорової пам'яті.
4.	<b>Сенсомоторний</b>	п.1. Розвиненість координації рухів та дотокового сприйняття.

На основі визначених критеріїв та показників було визначено три рівні оцінювання готовності дітей до оволодіння читанням.

*Таблиця 1.2*

**Рівні оцінювання готовності дітей до оволодіння процесом читання дітей старшого дошкільного віку.**

<b>Показник</b>	<b>Рівень сформованості</b>
<b>п.1. Сформованість активного словника та здатність будувати прості зв'язні висловлювання за наочною опорою.</b>	<u>Високий</u> : складає 2-4 логічно побудовані та поєднані речення, описує дії та ознаки предметів.
	<u>Середній</u> : каже висловлювання з 1-2 речень, є паузи та порушена послідовність/структура речення.
	<u>Низький</u> : називає окремі предмети або події, не формує зв'язне речення.
<b>п.2. Здатність диференціювати окремі мовні звуки на слух (початок/кінець слова).</b>	<u>Високий</u> : диференціює 80-100% заданих слів, одразу розуміє що робити, не потребує яскраво виділеної артикуляції звука.
	<u>Середній</u> : диференціює 40-70% заданих слів, потребує повторних інструкцій/чітку подовжену артикуляцію звука.
	<u>Низький</u> : диференціює 10-30% заданих слів або відповідає випадково/не виділяє звук.
<b>п.1. Інтерес та позитивне ставлення до навчальної</b>	<u>Високий</u> : активно долучається до завдань, проявляє інтерес, ініціює участь.
	<u>Середній</u> : бере участь після нагадування або заохочування, інтерес нестійкий.

<b>діяльності та ігор пов'язаних з читанням.</b>	<u>Низький</u> : уникає діяльності, відмовляється виконувати завдання.
<b>п.1. Здатність зосереджуватись і виконувати однокрокові та двокрокові інструкції.</b>	<u>Високий</u> : виконує вправу швидко, точно, не потребує повторних інструкцій.
	<u>Середній</u> : Виконує завдання, але після повтору інструкцій чи невеликої підказки.
	<u>Низький</u> : Інструкцію не розуміє/не виконує, відволікається, не завершує завдання.
<b>п.2. Розвиненість слухової та зорової пам'яті.</b>	<u>Високий</u> : Відтворює 5-7 картинок/слів, відповідає впевнено.
	<u>Середній</u> : Відтворює 3-4 картинки/слова, потребує повторення чи підказки.
	<u>Низький</u> : Відтворює 1-2 картинки/слова або не відтворює зовсім/ відповідає випадково.
<b>п.1. Розвиненість координації рухів та дотокового сприйняття.</b>	<u>Високий</u> : Рухи точні; предмети тримає впевнено; правильно розрізняє фактури предметів.
	<u>Середній</u> : Рухи не дуже точно; потребує допомоги/підказок.
	<u>Низький</u> : Має значні труднощі з рухами; складно відрізнити будь яку фактуру предметів.

Діагностична методика складалась з 6 окремих завдань, кожне з яких оцінювалось за 3-бальною шкалою ( де 3 бали – високий рівень, 2 – середній, 1 – низький). Відповідно до кількості набраних балів визначався рівень готовності дітей до оволодіння процесом читання за кожним з 6 показників.

### **Опис діагностичної методики.**

#### **Критерій 1. Мовленнєвий.**

**Показник 1.** Сформованість активного словника та здатність будувати прості зв'язні висловлювання за наочною опорою.

Мета: Визначити рівень розвитку словника, граматичної будови мовлення та уміння формувати елементарні зв'язні висловлювання.

Завдання: Скласти усну розповідь за мнемотаблицею.

Необхідний матеріал: Аркуш з мнемотаблицею.

Процедура виконання: Педагог показує дітям приклад, як скласти розповідь за картинкою, на що звернути увагу, пояснює завдання дітей. Після пояснення пропонує кожному з дітей по черзі вибрати картинку та її описати, розповісти послідовність подій тощо. Оцінюються послідовність, логічність, об'ємність словникового запасу, вміння описувати дії та ознаки. (Додаток 2)

**Показник 2.** Здатність диференціювати окремі мовні звуки на слух.

Мета: Визначити рівень сформованості фонематичного слуху.

Завдання: Визначити на слух наявність заданого звуку у слові (1 рівень – визначити є чи ні, 2 рівень – почути на початку слова, 3 рівень – почути в кінці слова)

Процедура виконання: Педагог називає 5 слів почергово (малина, сом, рука), завдання визначити звук М у словах, якщо діти чують звук – плескають, якщо ні то тупають. Далі педагог називає ще 5, тепер дітям треба визначити звук що йде на початку (звук С). І останнім етапом називає ще 5 слів, де діти шукають звук Р наприкінці слова.

## **Критерій 2. Мотиваційний**

**Показник 1.** Інтерес та позитивне ставлення до навчальної діяльності й ігор пов'язаних з читанням.

Мета: Визначити мотиваційну готовність дитини до участі у навчальному процесі та майбутньому оволодінні читанням.

Завдання: Оцінити залученість дитини у навчально-ігровий процес.

Процедура виконання: Педагог слідкує за поведінкою, діями та емоціями дитини протягом діагностичного заняття, фіксує помічене (форма у Додатку 2)

## **Критерій 3. Когнітивний**

**Показник 1.** Здатність зосереджуватись та виконувати однокрокові та двокрокові інструкції.

Мета: Визначити рівень уваги та навчальної працездатності.

Завдання: Виконати інструкції з предметами на 1-2 дії (2-3 інструкції)

Необхідний матеріал: кубики різних кольорів, кошик, фігурки тварин.

Процедура виконання: Завдання виконується індивідуально кожною дитиною. Педагог дає інструкцію: «Поклади червоний кубик у кошик», «Постав корову на жовтий кубик», «Дістань із кошика червоний кубик, а потім постав його біля зайчика. Постав до зайчика блакитний шар» тощо.

**Показник 2.** Розвиненість слухової та зорової пам'яті.

Мета: Визначити здатність дитини запам'ятовувати короткі слухові та зорові ряди.

Завдання: Відтворити 6-7 слів або картинок після короткої демонстрації/сприймання на слух.

Необхідний матеріал: аркуші з картинками: яблуко, панда, телефон, метелик, скарби, бургер, м'яч.

Процедура виконання: *Слухова пам'ять.* Педагог називає у помірному темпі 7 слів (чай, мило, лапа, котик, стіл, горіх, друзі). Дитина має повторити почуті слова, за потребою педагог повторює ряд слів ще раз. *Зорова пам'ять.* Педагог демонструє ряд картинок, дитина дивиться та запам'ятовує, на запам'ятовування дається 10-12 секунд. Педагог закриває картинки, дитина має відтворити. За потребою процедура повторюється.

**Критерій 4. Сенсомоторний**

**Показник 1.** Розвиненість координації рухів та дотокового сприйняття.

Мета: Визначити рівень вміння точно відтворювати рухи та вміння взаємодіяти, відчувати предмети різних форм і фактур.

Завдання: Пройти сенсомоторну доріжку, повторити дії з дитячої йоги (прості фігури). Визначити форму та фактуру предметів на дотик.

Необхідні матеріали: Сенсомоторна доріжка, карточки з дитячої йоги.

Процедура виконання: Педагог заздалегідь викладає сенсомоторну доріжку, діти почергово її проходять, бажано описуючи відчуття. Наприкінці стоїть почергово на лівій/правій ногах (по одній – перевірка вміння

балансувати). Другим етапом педагог показує картку із зображенням фігури з дитячої йоги, пояснює за потреби як її повторити, робить сам. Завдання дітей повторити фігуру.

Додатково у дітей перевірялось знання української абетки, вміння писати букви (якщо знає). А також навичка складати звуки у склади. (Додаток 2)

При проведенні діагностики двох груп дітей було отримано наступні результати.

Таблиця 2.3

**Результати експериментального вивчення  
рівнів готовності дітей до навчання читання**

Групи	Рівні	Критерії, показники (дітей / %)						Σ (%)
		Критерій 1		Критерій 2	Критерій 3		Критерій 4	
		п 1	п 2	п 1	п 1	п 2	п 1	
ЕГ	Високий	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0%
	Середній	4 66,7%	2 33,3%	4 66,7%	6 100%	2 33,3%	0 0%	66,7%
	Низький	2 33,3%	4 66,7%	2 33,3%	0 0%	4 66,7%	6 100%	33,3%
КГ	Високий	2 33,3%	0 0%	3 50%	2 33,3%	0 0%	0 0%	33,3%
	Середній	4 66,7%	3 50%	2 33,3%	3 50%	3 50%	6 100%	50%
	Низький	0 0%	3 50%	1 16,7%	1 16,7%	3 50%	0 0%	16,7%

**Умовні скорочення:**

ЕГ – експериментальна група (всього 6 дітей);

КГ – контрольна група (всього 6 дітей);

**Критерій 1. Мовленнєвий:**

п 1 – Сформованість активного словника та здатність будувати прості зв'язні висловлювання за наочною опорою

п 2 Здатність диференціювати окремі мовні звуки на слух.

### Критерій 2. Мотиваційний:

п 1 – Інтерес та позитивне ставлення до навчальної діяльності й ігор пов'язаних з читанням.

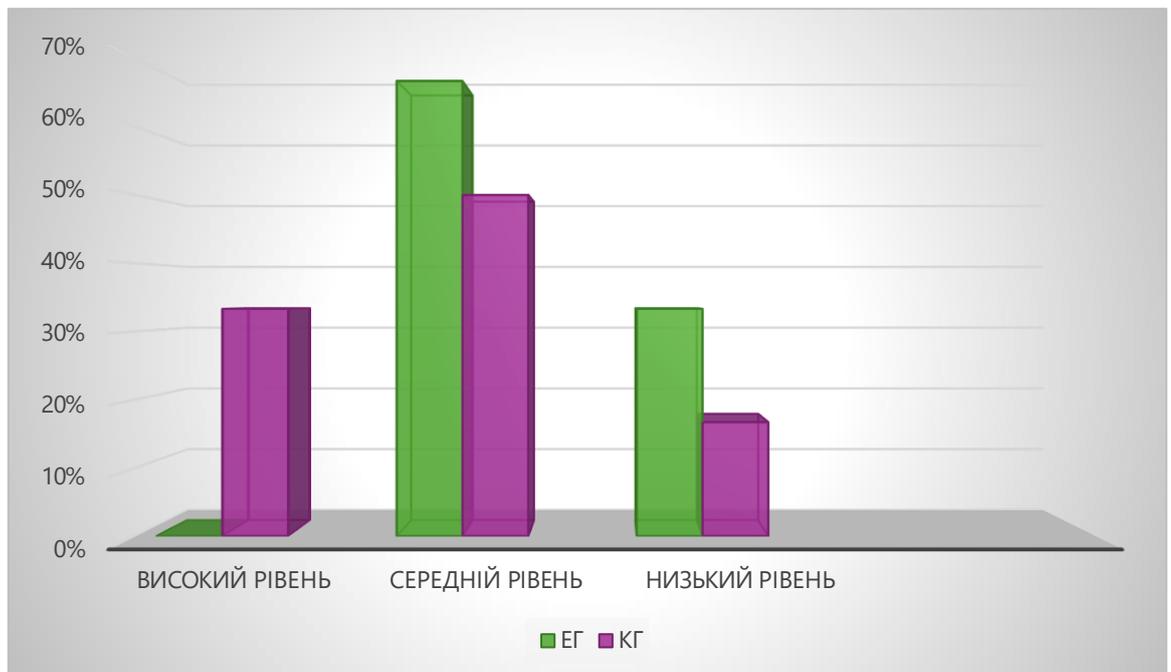
### Критерій 3. Когнітивний:

п 1 – Здатність зосереджуватись та виконувати однокрокові та двокрокові інструкції.

п 2 - Розвиненість слухової та зорової пам'яті.

### Критерій 4. Сенсомоторний:

п 1 – Розвиненість координації рухів та дотокового сприйняття.



**Рис. 2.2.** Рівні розвитку готовності дітей до навчання читання

Узагальнюючи результати констатувального етапу дослідження, встановлено, що рівень сформованості готовності до навчання читання у дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ суттєво відрізняється.

Кількісний аналіз отриманих даних показує (табл. 2.3; рис. 2.2), що в обох групах переважає середній рівень готовності до навчання читання: 66,7% у ЕГ та 50% у КГ. Низький рівень зафіксовано у 33,3% дітей експериментальної групи та 16,7% дітей контрольної групи. Високий рівень в

ЕГ узагалі не виявлено (0%), тоді як у КГ він становить майже третині учнів (33,3%).

Такі результати свідчать, що хоча більшість дітей продемонстрували певний базовий рівень готовності до оволодіння читанням, ці уміння ще не є достатньо сформованими та потребують цілеспрямованої педагогічної підтримки.

Детальний аналіз результатів діагностичних завдань дав змогу виявити конкретні проблемні зони. Наприклад у мовленнєвому критерії за 1 показником більшість дітей в обох групах змогли описати що вони бачать на картинці, але при цьому не вдавалось побудувати логічну історію (середній та низький рівень в ЕГ), контрольна група показала кращі результати у вигляді високого та середнього рівнів. У 2 показнику при прослухованні слів виділяли перший склад або будь-який дзвінкий звук, але при повторенні слова з вже більш виразною артикуляцією дітям вдавалось почути звуки в деяких словах, що відповідає середньому рівню оцінювання.

Під час спостереження за дітьми протягом заняття для визначення рівня готовності дітей до навчання читання за 2 критерієм (мотиваційним) було помічено, що більшість дітей поводить себе досить скуто та невпевнено, така їх поведінка пов'язана з нестачею живого спілкування серед однолітків через непросту ситуацію в Україні та здебільшого дистанційну форму освіти. Але з плином часу діти стали більш впевнені та активніше проявляли інтерес до виконання завдань та за власним бажанням брали участь в іграх та діалогах.

Вміння чути, аналізувати та виконувати однокрокові та двокрокові дії сформована у більшості дітей в обох групах та відповідає середньому рівню в ЕГ та середньому і високому рівням в КГ. Перевірка у дітей сформованості когнітивних здібностей за 2 показником когнітивного критерію дала змогу зробити висновок, що зорова пам'ять у більшості дітей розвинута краще за слухову та відповідає середньому рівню в ЕГ і середньому та низькому рівням в КГ. Така тенденція пов'язана з формуванням у сучасних дітей здебільшого кліпового мислення.

Під час діагностики дітей за сенсомоторним критерієм всі діти експериментальної групи проявили низький рівень навичок сенсомоторної координації, а діти контрольної групи впорались за середнім рівнем. Ці показники дають зрозуміти, що протягом експериментального курсу варто працювати над зміцнення дрібної та грубої моторики, розвивати візуально-моторну координації, виконувати графомоторні завдання тощо.

Узагальнення результатів початкового етапу дослідження дало можливість дійти висновку, що діти старшого дошкільного віку мають краще розвинене зорове сприймання та пам'ять, а також вміють виконувати прості інструкції, мають базові навички опису картинки та потенційно змотивовані до подальшого процесу навчання. Серед слабких сторін виділяється навичка зв'язного мовлення, недостатньо розвинений фонематичний слух та слухова пам'ять, а також є певні труднощі пов'язані з сенсомоторною координацією. Усе це підтверджує потребу в систематичній роботі над мовленнєвим і сенсомоторним розвитком у рамках експериментальної програми з елементами мультисенсорного підходу.

Для з'ясування причин зазначеного нами було проведено анкетування батьків для визначення можливих причин нерівномірності розвитку навичок (Додаток 3). Результати анкетування показали, що у буденних діалогах діти проявляють більшу активність, але так само мають труднощі із описом подій/зображень. Так само більшість дітей, за відповідями батьків, зовсім не прагнуть до навчання в домашніх умовах, на цьому питання показники значно нижчі, аніж були визначені під час діагностичного заняття. Так само виявлено, що більшості дітей важко повторювати слова складних структур слів, батьки це помічають, але мають труднощі з виправленням ситуації. На запитання, щодо сформованості когнітивних функцій дітей більшість батьків дало відповідь «Важко утримувати увагу», при живому спілкуванні уточнювали, що саме вдома під час виконання завдань є труднощі, а на заняттях діти більш сконцентровані. На жаль, питання щодо рівня розвитку дрібної моторики теж не дало позитивних результатів, більшість відповідей були «Так», тобто дитина

має труднощі із виконанням дрібних дій. Але з координацією рухів, на думку батьків все абсолютно навпаки, більшість відповідей позитивна.

Отже, результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що рівень готовності дітей старшого дошкільного віку до оволодіння читанням є неоднорідним та потребує системної педагогічної підтримки. Проведена діагностика дала можливість визначити актуальний стан мовленнєвого, когнітивного, мотиваційного та сенсомоторного розвитку дітей, які є базовими передумовами успішного засвоєння навичок читання.

Узагальнюючи дані констатувального етапу, можна стверджувати, що проблема готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання читання є актуальною та потребує впровадження нових, більш ефективних педагогічних підходів. Результати діагностики підтверджують важливість комплексного формування мовленнєвих, когнітивних, мотиваційних і сенсомоторних передумов читання, що цілком відповідає сучасним вимогам дошкільної освіти та запитам дітей.

Зазначене обумовлює необхідність визначення та експериментальної перевірки ефективності мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку.

## **2.2. Реалізація технології мультисенсорного підходу як засобу навчання читання старших дошкільників**

На основі аналізу результатів констатувального етапу було виявлено, що рівень готовності до опанування навичок читання в дітей старшого дошкільного віку є нерівномірним та недостатньо сформованим у більшості учасників експерименту. Діти обох груп показали середні та низькі результати за такими критеріями, як мовленнєвий, когнітивний, мотиваційний та сенсомоторний. Отримані дані засвідчили потребу у створенні та апробації методики, яка забезпечуватиме не лише інтелектуальну, а й сенсомоторну, емоційну та мовленнєву підтримку дітей на всіх етапах навчання читання.

Метою формувального етапу дослідження була перевірка ефективності впровадження мультисенсорного підходу у порівнянні з традиційною методикою навчання читання дітей старшого дошкільного віку.

Для занять дітей контрольної та експериментальної груп було обрано практичний посібник вправ та завдань Наталії Вовкули «Читати – легко». Посібник складено за методикою поетапного навчання читання дітей від 4 до 7 років. Посібник було обрано тому що він є досить популярним серед дитячих центрів України та відповідає традиційним методикам навчання читання. Структура посібника містить поступове введення звуків, вивчення букв, навчання письма, вправи для розвитку фонематичного слуху та безпосередньо навчання читання. Використання єдиного посібника для обох груп обумовлено створенням максимально рівних умов в плані методик занять. В експериментальній групі було змінено лише підхід від традиційного до мультисенсорного.

Так як дослідження проводилось не в державній установі, застосування державної освітньої програми було неможливим. Посібник «Читати-легко» виступив «базовою» методикою для контрольної групи.

Обидві групи працювали за однаковим змістом, за однаковими темами. Різниця полягала лише у методичному підході.

*Таблиця 2.4*

**Порівняльна таблиця методичного підходу до КГ та ЕГ**

Контрольна група	Експериментальна група
1. Вивчення букв та звуків, читання складів і слів, письмо тільки на друкованих аркушах.	1. Вивчення букв та звуків, читання складів і слів, письмо тільки на друкованих аркушах.
2. Традиційне мовленнєве пояснення педагога з мінімальним наочним матеріалом.	2. Пояснення педагога + сенсорні матеріали, наочні картинки, аудіо/відео супровід, закріплення рухливими іграми.

Таким чином змінюється не зміст занять, а принцип подачі матеріалу, спосіб його засвоєння дітьми.

Для перевірки ефективності зміни підходу було розроблено та реалізовано в експериментальній групі (ЕГ) авторський варіант організації навчального процесу на основі мультисенсорного підходу «Школа чарівників читання», що передбачив зміну організації пізнавальної діяльності дітей та додавання різноманітних вправ та засобів подачі інформації.

У перспективному плані занять було узгоджено період проведення з червня по листопад поточного року. Тривалість курсу з навчання читання тривав 64 заняття, які проводились тричі на тиждень тривалістю 40-45 хвилин (з урахуванням перерв).

Система експериментальної роботи з реалізації авторської моделі опанування читання за допомогою мультисенсорного підходу передбачав 3 основні етапи:

#### 1. Підготовчий етап.

Він тривав 2 тижні (кінець травня – початок червня). Протягом цього етапу було проведено порівняння класичного та мультисенсорного підходів до навчання читання, результати зведено до Таблиці 2.5. Так само було виконано детальний аналіз посібника та складання перспективного поки орієнтовного плану з датами проведення занять (Додаток 5); виконано адаптацію вправ та завдань відповідно до принципів мультисенсорного підходу та розроблено творчі завдання для збільшення зацікавленості дітей у процес навчання; створення інших потрібних матеріалів. Перед оголошенням набору груп для занять було розроблено додатковий матеріал для батьків, аби їх ознайомити детальніше із майбутнім дослідженням та показати позитивні сторони участі їх дітей в експерименті. (Додаток 4).

#### 2. Основний етап.

Проведення занять у контрольній та експериментальній групах. Етап тривав близько 5,5 місяців (64 заняття тричі на тиждень). Протягом цього періоду проводилась поточна фіксація проміжних результатів та їх порівняння.

### 3. Заключний етап.

Повторна діагностика відповідно критеріїв та показників, аналіз та порівняння результатів дослідження. Спілкування з батьками, рефлексія від батьків обох груп.

Таблиця 2.5

#### Порівняльна таблиця традиційного та мультисенсорного підходів

Компонент	Контрольна група (традиційний підхід)	Експериментальна група (мультисенсорний підхід)
Методичне забезпечення	Посібник Н.Вовкули «Читати – легко»	Посібник Н.Вовкули «Читати – легко»
Організація заняття	Класична структура уроку, проведення занять за посібником. Додаткове проведення ігор на початку уроку для розвитку когнітивних здібностей. Проведення руханки та гімнастики для очей під час заняття.	Заняття інтегровані руховими, кінестетичними, зоровими та слуховими стимулами
Процес вивчення букв	Поступове ознайомлення за структурою: візуальне ознайомлення-закріплення асоціацією-написання-руханка-виконання письмової вправи-читання складів/слів.	Поступове ознайомлення за структурою: загадка чи інше заохочення-візуальне ознайомлення-асоціація-вправа з тактильним матеріалом-повітряні літери/робота з сенсорним

		кошиком тощо – письмова вправа – рухові завдання для закріплення – рефлексія.
Типи завдань	Стандартні: закріплення вивченого, вивчення нового, руханка, виконання вправ для закріплення вивченого.	Завдання різних форм: ігрові, сенсорні, сюжетні, місії, квести, загадки, творчі завдання (аплікації/поробки).
Залученість дитини	Пасивно-активна, посередня: інтерес часто залежить від вміння фокусувати увагу та рівня активності дитини.	Висока: інтерес викликають сюжет, персонажі, квести та інші не звичні для занять дії.
Робота в зошиті	Письмові вправи в друкованому зошиті та в зошиті в клітинку.	Письмові вправи в друкованому зошиті та в зошиті в клітинку, але в меншій мірі аніж в КГ + моторні доріжки, лабіринти, поробки тощо.
Мета:	Навчити дитину звукам та буквам, читати та писати; розвити когнітивні здібності.	Сформувати поглиблену та стійку навичку читання, розвити когнітивні здібності, змотивувати дитину до навчання, розвити комунікативні навички.

Робота з дітьми експериментальної групи розпочиналася не у звичному форматі демонстрації букви чи письма. Оскільки ключовим принципом мультисенсорного підходу є формування позитивного емоційного стану, створення атмосфери зануреності у зміст і поступове включення всіх сенсорних каналів, для ЕГ було створено окремий сюжет — *навчання у “Школі чарівників читання”*. Створення додаткового сюжету дозволяє активізувати зацікавленість та мотивацію дитини до навчання, а також забезпечити навчання через ігровий процес.

Саме тому перше заняття не було присвячене вивченню букв чи чогось подібного, а слугувало вступом до Школи чарівників читання, з присвяченням та сюжетною розв’язкою.

**Сюжет «Школи чарівників читання»** одразу занурив дітей у роль учнів, що прийшли опанувати спецкурс «Сили звуку». Такий ігровий момент зняв напруженість дітей, допоміг легше познайомитись один з одним та викликав емоційне залучення.

Педагог в образі чарівника з мантиєю та чарівною паличкою вмикає гірлянди, ніби створює чарівні вогники та запрошує в чарівний ліс із сяючими буквами.

**Педагог:** «Любі, майбутні чарівники, сьогодні перед вами відкрились двері Школи чарівників читання. Кожен звук у цьому світі живий, ми зможемо його послухати, доторкнутись та навіть спробувати на смак. Ви готові розбудити сплячі звуки?»

**Діти:** «Тааак!»

(Ця частина заняття активізує мотиваційний критерій)

Далі педагог пропонує зарядитись енергією чарівної свічки (свічка на батарейках) і познайомитись один з одним.

**Педагог** пере перший свічку і каже: «Мене звати Мммм-Марина, відчуваєте як звук М прокидається? Давайте разом його покличемо? – Мммм»

Далі свічка передається кожному з учасників, де діти називаються своє ім'я і всі разом «кличуть» звук. (Вправа розвиває фонематичний слух –

мовленнєвий критерій, та залучає дітей до руху і взаємодії – сенсомоторний критерій).

Після ознайомлення діти чують шум вітру та шелест листя (педагог ввімкнув звук). «Послухайте, ліс чарівників хоче нам щось сказати, він дає нам підказки куди далі рухатись». Далі звучать різні звуки природи тихо або голосно. Задача дітей присісти коли звук тихий, та стрибати коли голосний (розвиваємо слух).

**Педагог:** «А тепер ми можемо рухатись далі (переходимо до іншої частини кімнати де підготовлені три кошики з цифрами (1,2,3) та фігурки диких тварин, шишки, листя, фігурки дерев та інших речей що пов'язані з лісом). Тепер ваша задача розгадати ключ від входу у ліс, для цього ми маємо виконати завдання від старого доброго чарівника Мухомора. Він дав нам три кошики та частинку лісу». Далі діти разом з педагогом ділять слова на склади методом плескання в долоні та сортують фігурки до кошика з відповідною цифрою до кількості складів. «А тепер коли кошики наповнені, ми отримуємо ключ (з'являється золотий великий ключ підготовлений педагогом). Нумо, скоріше відкріймо двері» (відкривають двері до другої кімнати де викладений сенсомоторний маршрут «Стежка лісу чарівників» та поділений на 2 етапи).

**Діти** проходять доріжки викладені з гілок та листя, оминають каштани та шишки. При цьому поділяючи на склади всі предмети що бачать. І підходять до першого завдання. Суть завдання розфарбувати чарівне листя за допомогою рисочок ( на столі підготовлені аркуші у форматі штриховки різнокольорового листя). Таке завдання залучає розвиток ритміки мовлення – мовленнєвий критерій, та розвиває координацію рухів у поєднанні з мовленням – сенсомоторний критерій).

На завершенні заняття відбувається посвята у Школу чарівників магії, де дітям видаються мантиї та чарівна зірочка, як символ школи.

Після проведення вступного заняття, де діти занурилися у світ “Школи чарівників читання”, розпочався системний формувальний етап. Заняття №2–24 були спрямовані на базові передумови майбутнього читання. Ми поступово

й цілеспрямовано формували необхідні навички, вивчали нові букви, з'єднували звуки у склади та опановували читання перших слів. В ігровій магичній атмосфері діти виконували вправи, що розвивали фонематичний слух, зорово-моторні та графічні навички, покращували контроль над рухами, навчали орієнтуватись у просторі та навчали читання. На момент проведення 25-го заняття діти вже вмiли читати відкриті та закриті склади, читали прості слова, ознайомились із 40% абетки, могли виконувати звуковий аналіз слова, вмiли писати букви та слова по клітинках, так само активно розвивали зв'язне мовлення та збільшували словниковий запас дітей.

Ця частина занять створила основу для переходу до більш складного етапу – робота з буквосполученнями, вивчення Ъ та букв, що мають 2 звуки.

**Заняття №25 «Місія Читанки».** Створюємо паличку, що робить звуки м'якими.

Знак м'якшення – одна з найскладніших букв для вивчення дітьми. Він не має власного звуку, що призводить до непорозуміння, когнітивного бар'єру. Тому було вирішено провести ознайомлення з новим знаком у формі творчого заняття.

В кімнаті занять з'являється **Читанка (педагог у костюмі) і каже:** «О нііі, мої закляття м'якості зникли! А без них я більше не зможу допомагати пом'якшеним звукам. Учні школи магії, допоможіть будь-ласка виготовити нову чарівну паличку і ми разом допоможемо жителям лісу. Допоможете?» (протягом попередніх занять ми дізнались, що жителі чарівного лісу – це звуки, вони бувають голосними і приголосними, твердими та м'якими).

**Діти:** Так!

**Педагог:** Для створення палички нам потрібні основа з дерева, магичні стрічки та головний компонент – м'який знак. Спробуйте на дотик, який він м'який та ніжний. Нумо починати робити.

**Педагог:** «Після того, як наші палички готові, ми маємо зарядити їх чарівною енергією. Зараз я буду називати слова, якщо ви чуєте в них пом'якшений звук – легенько змахніть паличкою і вона зарядиться енергією.

Але якщо ви чуєте тільки тверді звуки, тоді трохи стукніть кінцем палички об стіл. Лось, парта, моль, сіль, зошит, рука, панда.....»

**Педагог:** «Ви молодці! Наші палички зарядились енергією, тепер ми можемо допомогти жителям чарівного лісу. Нумо до них». В іншій частині кімнати приготований стіл з розкладеними картками приголосних букв, і стопочка з картками «Ь». Завдання дітей доторкнутись до твердого приголосного, вимовити його твердим, а після доторкання палички перетворити на пом'якшений звук і до букви додати м'який знак. Вправу виконують всі діти по чергово. Таким чином навичка читання складів і слів зі знаком м'якшення закріплюється через дотик, рух, слух, що відповідає мультисенсорному підходу.

Далі слідувала робота у друкованому зошиті, читання та запис слів, виконання звукового аналізу слів з м'яким знаком.

Після опанування Ь та буквосполучення ЬО заняття продовжились. Наступним буде прописане заняття № 61, що відбулось на фінішній прямій курсу. У проміжку від 25 до 61 заняття проводився найбільш продуктивний блок формувального етапу, заняття були дуже насичені інформацією, завдання ускладнювались, а мотивація та зацікавленість дітей зростала з кожною новою опанованою буквою. У цей період діти поступово перейшли від читання простих слів до більш складних структур і перших речень. Наприклад речення «Бери зірку і клади у кошик», де дитина читала його і виконувала інструкцію, що відповідає когнітивному критерію (показник 1).

Вище описані здобуті навички дозволили перейти до підсумкових занять. Метою яких було:

1. Закріпити вміння читати слова різних типів ССС.
2. Продовжити формувати вміння читати речення та розуміти зміст.
3. Тренувати навичку виконання звуко-буквеного аналізу слів.
4. Розвивати зв'язне мовлення та підвищувати мотивацію до навчання.

**Заняття №61 «Книга добрих заклять»**

**Педагог:** «Мої любі магістри читання, ви вже майже досягли вершини управління лісом звуків, і тепер для вас відкривається найвищий рівень з найважливішою місією. Справа в тому, що весь цей час у сусідньому лісі жила стара відьма, яка довгий час писала Книгу злих заклинань, і наше з вами завдання розчаклувати книгу та перетворити злі заклинання на добрі чари. Ви готові?»

**Діти:** Так!

**Педагог:** «Дивіться, у мене є карта з підказками де знаходиться книга» ( на зображенні схематичний план кімнат у просторі з поясненням за допомогою стрілок куди треба пройти та повернути. Діти слідкують плану та читають підказки, як наприклад «Йди в кімнату з рибами» тощо). Таким чином діти закріплюють навичку орієнтуру у просторі та читання речень + розуміння прочитаного. Знайшовши невелику книгу всередині якої на клейких стрічках були закріплені речення та картинки до них, діти повернулись до кімнати та почали роздивлятись книгу.

**Педагог:** «Зараз наше завдання подумати, які саме слова варто змінити аби перетворити закляття, як ви думаєте?»

**Діти:** «Треба змінити чорні слова, слова злі, злі картини тощо»

**Педагог:** «Молодці! Саме так і зробимо».

Діти читають по черзі речення знаходять слова, які варто змінити і замінюють їх, шукаючи альтернативу за змістом у запропонованих педагогом словах. Після цього змінюють картинку. Приклад речень:

1. *Зло* живе в добрий серцях.
2. *Чаклун* забрав щастя.
3. *Хижа відьма* робить ліс *темним*.

**Педагог:** «Ви молодці! Ми зняли темні чари з книги, тепер вона буде слугувати прикладом для добрих справ. Але я щойно дізналась, що та зла відьма ще й заховала тварин та рослин у магічному кубі. Ми маємо допомогти їм вибратись звідти.»

**Діти:** «Так! Ми допоможемо. Ходімо».

**Педагог:** «Ось цей чарівний куб (демонструє куб) зараз ваша задача простягнути руки в середину кубу та тільки за дотиками дізнатись що там заховано, що вгадаєте – те й буде визволено».

Діти почергово підходять до куба та пробують на дотик різні предмети (листи, гілки, фігурки тварин, горіхи, шишки тощо). Перед тим як дістати – описують предмет. А потім інші діти кажуть, правильно чи ні. Таким чином активно розвивається зв'язне мовлення, вміння описувати предмети, тактильні відчуття та командна робота.

Останнім завданням: списування декількох заклинань у зошит.

Протягом занять № 62-63 було проведено схожі за змістом заняття спрямовані на закріплення вивченого матеріалу. На занятті №64 відбулось повторне діагностування, діти згадали, що вже виконували подібні вправи та здивувались, що тепер їм стало дуже легко. Наприкінці отримали символічні дипломи про закінчення навчання у Школі чарівного читання.

Таким чином, останні 4 заняття вимагали від дітей активного залучення в усі процеси (мотиваційний критерій), самостійного застосування навичок та командної роботи ( мовленнєвий та когнітивний критерій), а також спонукали до дій та використання більшості сенсорних каналів при виконанні вправ (сенсомоторний критерій).

Отже, розроблена авторська модель мультисенсорного підходу до навчання читання дозволила системно та послідовно опанувати навички, що відповідають всім чотирьом критеріям та 6 показникам. Ключовим елементом успіху стала ігрова залученість дітей та створення сюжету, ніби сюжетно-рольової гри, що відповідало основам провідної діяльності дошкільників – гри.

### **2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи**

Для перевірки ефективності використання мультисенсорного підходу до навчання читання дітей старшого дошкільного віку було проведено

порівняльний аналіз якісних досягнень дітей з експериментальної та контрольної груп. Контрольна група представляла дітей, освітній процес яких базувався на традиційному підході до навчання читання, відповідно до структури посібника Н.Вовкули «Читати-легко». В експериментальній групі були впроваджено мультисенсорний підхід до подання матеріалу, але структура занять була так само відповідно до посібника Н.Вовкули «Читати-легко». На контрольному етапі дослідження було використано ті ж самі діагностичні методи, які використовувалися на констатувальному етапі. Критерії та рівні оцінювання залишилися незмінними для забезпечення об'єктивності порівнянь між результатами на різних етапах дослідження.

Мета контрольного етапу дослідження: експериментально перевірити ефективність впровадження мультисенсорного підходу у навчання читання старших дошкільників та визначити динаміку змін у рівнях розвитку навички читання в ЕГ та КГ.

Завдання контрольного етапу:

1. Провести повторну діагностику дітей та порівняти кінцевий результат із початковим діагностуванням
2. Проаналізувати зміни, що відбулись у дітей в ЕГ та КГ
3. Здійснити порівняльний аналіз ефективності традиційного та мультисенсорного підходів.

*Таблиця 2.6*

**Результати експериментального вивчення рівнів сформованості навички читання старших дошкільників на контрольному етапі дослідження**

Групи	Рівні	Критерії, показники (дітей / %)						Σ (%)
		Критерій 1		Критерій 2	Критерій 3		Критерій 4	
		п 1	п 2	п 1	п 1	п 2	п 1	
ЕГ	<b>Високий</b>	4 66,7%	6 100%	4 66,7%	2 33,3%	2 33,3%	4 66,7%	<b>66,7%</b>
	<b>Середній</b>	2 33,3%	0 0%	2 33,3%	4 66,7%	4 66,7%	2 33,3%	<b>33,3%</b>

	<b>Низький</b>	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	<b>0%</b>
<b>КГ</b>	<b>Високий</b>	4 66,7%	6 100%	4 66,7%	3 50%	1 16,6%	2 33,3%	<b>50%</b>
	<b>Середній</b>	2 33,3%	0 0%	2 33,3%	3 50%	5 83,4%	4 66,7%	<b>50%</b>
	<b>Низький</b>	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	<b>0%</b>

Рівень сформованості Мовленнєвого критерію (першого показника) в контрольній групі на початковій діагностиці становив 33,3% високого рівня та 66,7% середнього рівня, після проведення дослідження та повторної діагностики показники зросли до 66,7% високого рівня та 33,3% середнього рівня, низький рівень відсутній. Натомість експериментальна група у цьому ж компоненті мала наступні показники: на початку експерименту 66,7% середнього рівня та 33,3% низького рівня, на кінець формувального етапу рівень сформованості мовленнєвої компетентності виріс до 66,7% високого рівня та 33,3% середнього рівня. Тобто кінцеві результати за першим критерієм (1 показник) в обох групах є однаковими.

У показнику 2 контрольна група на початку експерименту мала по 50% середнього та низького рівня, експериментальна група – 33,3% середнього рівня та 66,7% низького рівня. На період закінчення занять та кінцевої діагностики обидві групи досягли максимальних результатів та мають повністю сформований фонетичний слух

Відносно другого критерію (Мотиваційного) контрольна група мала наступні результати: 50% високого рівня, 33,3% середнього рівня та 16,7% низького. В експериментальній групі – 66,7% середнього рівня та 33,3% низького. Під час контрольної діагностики обидві групи показали результат у 66,7% високого рівня та 33,3% середнього рівня мотиваційної залученості.

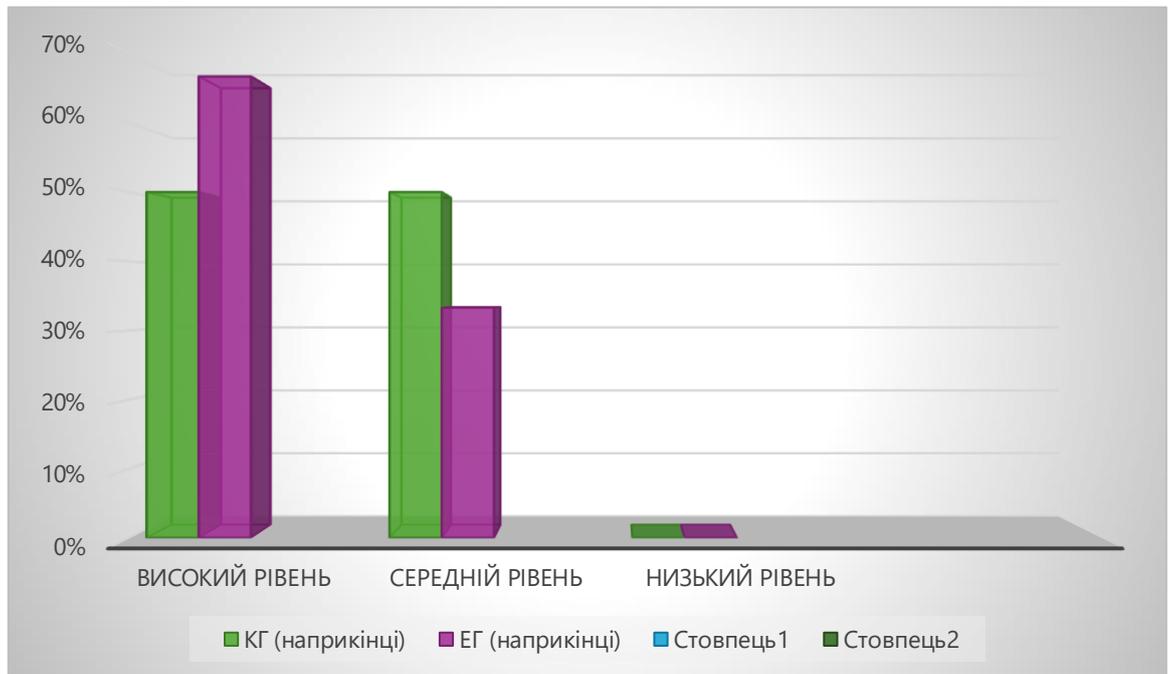
Результати сформованості когнітивних здібностей за 3 критеріїв (показник 1) у контрольній групі становили 33,3% високого рівня, 50% середнього рівня та 16,7% низького рівня. Натомість експериментальна група

мала 100% середнього рівня. Після проходження занять, контрольна група має показник у 50% високого та 50% середнього рівня сформованості когнітивних здібностей. Експериментальна група так само спостерігалась позитивна динаміка, наприкінці дослідження група мала результат у 33,3% високого рівня та 66,7% середнього рівня.

Продовжуючи аналізувати критерій 3 (когнітивний), під час констатувального етапу дослідження у контрольної групи були наступні рівні сформованості слухової та зорової пам'яті: по 50% середнього та низького рівня, в експериментальній групі – 33,3% середнього рівня та 66,7% низького рівня. Під час повторної діагностики після проходження курсу контрольна група досягла 16,6% високого рівня та 83,3% середнього рівня, а експериментальна група – 33,3% високого рівня та 66,7% середнього рівня.

Динаміка зростання проявилась так само і відносно останнього критерія (сенсомоторного). Початковими результатами контрольної групи були 100% середнього рівня, а в експериментальній 100% низького рівня. Натомість під час діагностики вже наприкінці формуального етапу дослідження рівні зросли в обох групах. Контрольна група мала 33,3% високого і 66,7% середнього рівня сформованості сенсомоторної координації, а експериментальна 66,7% високого і 33,3% середнього.

Збільшення відсоткового співвідношення саме у середньому та високому рівнях свідчить про те, що обидві групи отримали гарні результати, але у порівнянні із загальним результатом більшості відсотків сформованості всіх необхідних навичок та компетенцій за рівнями експериментальна група випереджає контрольну. Співвідношення показано порівняльній діаграмі (Рис 2.3)



**Рис. 2.3 Рівні сформованості навички читання дослідження**

Як можна побачити за діаграмою (Рис.2.3) контрольна група має наступні кінцеві результати: 50% високого та 50% середнього рівня сформованості навички читання. В той час, як показники експериментальної групи наприкінці формувального етапу дослідження мають позначку в 66,7% високого та всього 33,3% середнього рівня. Тобто в експериментальній групі, дітей з високим рівнем сформованості необхідних для читання навичок на 16,7% більше, ніж в контрольній. Хоча під час початкового діагностування експериментальна група мала нижчі показники.

Тобто можна зробити висновок, що навіть проводячи заняття за однаковими завданнями, займаючись за одним і тим самим посібником, але змінивши підхід з традиційного на мультисенсорний можна досягти кращих результатів. Подача матеріалу з використанням мультисенсорного підходу допомогла легше та цікавіше навчитись читати дітям експериментальної групи.

Результати контрольного етапу дослідження підтверджують гіпотезу про те, що формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку буде більш ефективним, якщо у процесі навчання застосовувати мультисенсорний підхід, який передбачає залучення одночасно декількох аналізаторів,

урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також створення відповідних педагогічних умов у закладі дошкільної освіти.

## **Висновки до розділу 2**

Проблема формування готовності до навчання читання у дітей старшого дошкільного віку нині набуває особливої актуальності, оскільки саме в цей період закладаються фундаментальні передумови майбутньої читацької компетентності. Проведене нами експериментальне дослідження було спрямоване на виявлення реального рівня сформованості мовленнєвих, когнітивних, мотиваційних та сенсомоторних передумов читання та визначення тих аспектів, які потребують спеціальної педагогічної підтримки.

Дослідження здійснювалося на базі двох груп старших дошкільників (експериментальної та контрольної), по 6 дітей у кожній. У межах констатувального етапу було проведено діагностичне обстеження, яке включало низку мовленнєвих, пізнавальних, мотиваційних та сенсомоторних завдань, розроблених відповідно до вікових можливостей дітей і цілей подальшого формувального експерименту.

Порівняльний аналіз результатів формувального та контрольного етапів дав можливість визначити реальний вплив мультисенсорного підходу на формування готовності дітей до навчання читання. Діти експериментальної групи продемонстрували суттєво вищу позитивну динаміку за всіма критеріями: у них значно покращився рівень фонематичного сприймання, розвинулося зв'язне мовлення, зросла впевненість у виконанні завдань, а також зміцнилися сенсомоторні навички, що є ключовими для засвоєння графем та подальшого письма. Саме включення дотику, руху, візуальних, слухових та кінестетичних каналів дозволило зробити навчальний процес доступнішим, природнішим і значно ефективнішим.

Натомість результати дітей контрольної групи, які навчалися за традиційним підходом, також продемонстрували позитивні зміни, однак темп зростання був нижчим і нерівномірним. Особливо це проявилось у завданнях,

пов'язаних з аналізом звукової структури слова, зорово-моторною координацією та побудовою зв'язних висловлювань. Простежується тенденція до повільнішого засвоєння матеріалу та більшої потреби у педагогічній підтримці.

Отримані дані переконливо свідчать, що мультисенсорний підхід сприяє швидшому та якіснішому оволодінню початковими навичками читання, забезпечуючи не лише засвоєння базових компетентностей, а й комплексний розвиток уваги, пам'яті, моторики та внутрішньої мотивації до навчання. Він дозволяє дітям легше долати труднощі, підтримує їхню активну залученість та формує позитивне ставлення до навчального процесу.

## **ВИСНОВКИ**

Формування навичок читання у дітей старшого дошкільного віку є складним і багаторівневим процесом, що передбачає розвиток фонематичного слуху, мовленнєвих умінь, когнітивної сфери, сенсомоторної координації та внутрішньої навчальної мотивації. Читання виступає не лише технічною навичкою, а цілісною пізнавально-мовленнєвою діяльністю, що охоплює вміння сприймати, аналізувати й перетворювати інформацію. Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що успішність оволодіння читанням визначається сформованістю мовних передумов, рівнем розвитку психічних процесів, а також якістю освітнього середовища, у якому перебуває дитина.

Особливе місце серед сучасних педагогічних технологій займає мультисенсорний підхід, який ґрунтується на цілісній природі дитячого сприймання та активізації відразу кількох аналізаторів — зорового, слухового, тактильного, кінестетичного та моторного. Навчання стає ефективнішим завдяки одночасному залученню різних сенсорних каналів, що забезпечує міцніше запам'ятовування, кращу концентрацію уваги, підвищення інтересу та внутрішньої мотивації. Мультисенсорність як педагогічний принцип довела свою результативність у численних світових методиках раннього навчання

читання, адже дозволяє адаптувати матеріал до природних способів пізнання дитини.

У ході експериментального дослідження було визначено вихідний рівень сформованості ключових компонентів готовності до навчання читання в дітей експериментальної та контрольної груп. Констатувальний етап засвідчив наявність низки труднощів у дітей обох груп, особливо у сферах: побудови зв'язного висловлювання, фонематичного сприймання, слухової пам'яті, сенсомоторної координації та мотиваційної включеності. Усе це підтвердило важливість пошуку ефективних педагогічних засобів для підтримки процесу оволодіння читанням.

У формульованому етапі 80% занять в експериментальній групі було побудовано саме на основі мультисенсорного підходу, що передбачало: поєднання зорових опор, рухових та тактильних дій під час вивчення звуків і букв; використання ігрових сюжетів, предметно-практичної діяльності, сенсорних матеріалів; введення вправ на координацію рухів, роботу руками, взаємозв'язок “звук — рух — образ”; використання асоціативних моделей, кольору, жестів, символів; інтеграцію графомоторних завдань із кінестетичними та тактильними прийомами.

Контрольна група навчалася традиційно, за класичним посібником, без спеціального мультисенсорного підсилення.

Отримані результати контрольного етапу переконливо показали, що діти, які навчалися за вдосконаленим мультисенсорним підходом, продемонстрували значно вищу динаміку розвитку за всіма критеріями.

Порівняно з контрольною групою, у дітей експериментальної групи рівень читацьких умінь сформувався істотно швидше, а навчальний процес став для них емоційно комфортнішим, доступнішим і змістовнішим.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило гіпотезу про те, що мультисенсорний підхід є ефективною педагогічною технологією, здатною значно підвищити результативність навчання читання дітей старшого дошкільного віку. Він не лише прискорює засвоєння букв та опанування

техніки читання, а й сприяє гармонійному розвитку пізнавальної, мовленнєвої, емоційної та моторної сфер. Отримані результати свідчать про доцільність ширшого впровадження мультисенсорного підходу в освітню практику закладів дошкільної освіти та створюють перспективи для подальших досліджень у цьому напрямі.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айрес Дж. Дитина і сенсорна інтеграція. Розуміння прихованих проблем розвитку з практичними рекомендаціями для батьків та спеціалістів / Е. Джин Айрес за участю Джеффа Роббінса; пер. з англ. Т. Колеснік. – Київ: Видавництво Ростислав Бурлаки, 2024. – 280 с.
2. Акімова Н. В. Теорії розуміння в сучасній психології. *Psychological Prospects Journal*, Вип. 32, 2018, 10-22 с.
3. Бабенко, О. Педагогічна культура батьків та сучасні освітні тенденції. Дошкільний навчальний заклад. 2015. № 1. С. 2-8.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) : наказ МОН України від 12.01.2021 № 33. Київ : МОН України, 2021. 52 с.
5. Барановська О. В. Уміння читати з розумінням: компенсація освітніх втрат учнів початкової школи в умовах воєнного часу / Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 листопада 2022 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук професора О. Малихіна. Київ: «Видавництво Людмила» 2023. С. 78-82.
6. Бех І.Д. Дошкільна освіта: трансформаційні орієнтири. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць за заг.редакцією Г.В. Беленької, В.І. Бондар, І.М. Шоробури. Хмельницький, 2020. С.7-20.

7. Белова О.Б. Особливості прояву емоційних переживань у молодших школярів з порушеннями мовлення. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2020. Вип.15. С. 5-14.
8. Белова О. Площина соціальної готовності до навчання у школі дітей старшого дошкільного віку. *Acta paedagogica volynienses*. 2021. № 4. С. 139-144. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.21> (дата звернення: 06.09.2025).
9. Белова О. Теоретичний аналіз терміну «готовність» до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 7(101). С. 141-156. URL: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.07/141-156> (дата звернення: 06.09.2025).
10. Белова О. Б. Проблематика мотиваційної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку. *Visnik Zaporiz kogo naciohai nogo universitetu Pedagogicni nauki*. 2021. № 2. С. 181-187. URL: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-2-29> (дата звернення: 06.09.2025).
11. Біла І.М. Психологічні аспекти готовності до шкільного навчання. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць. Київ, 2020 р., 496 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721181/> (дата звернення: 05.09.2025).
12. Власенко В. В. Формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі : магістерська робота. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/1706> (дата звернення: 06.09.2025).
13. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Стадник Н. В. Теоретичні засади наступності дошкільної і початкової освіти як проблема сучасної освіти. Народна освіта. 2019. Випуск №2 (38). С.19–28.
14. Жданова К.О. Роль фонетико-фонематичних процесів у розвитку мовлення дитини старшого дошкільного віку /Актуальні питання спеціальної

педагогіки / збірник наукових праць / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 38-40.

15. Іонов І.А., Комісова Т.Є., Слюсарєв В.Ф., Шаповалов С.О. Фізіологія сенсорних систем: методичні рекомендації / І.А. Іонов, Т.Є. Комісова, В.Ф. Слюсарєв, С.О. Шаповалов.– Х. : ЧП Петров В.В., 2016. – 45 с.

16. Коваленко Н., Лащенко О. Криза нечитання. Половина українців не читає книжок і щороку кількість байдужих до читання зростає. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1184299.html> (дата звернення: 06.09.2025).

17. Крутій К. Л. Деснова І. С. Психологічні особливості становлення емерджентного читання в дітей раннього та дошкільного віку / І. С. Деснова, К. Л. Крутій // Нова українська школа: результати та перспективи: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 21 груд. 2023 р. / за заг. ред. О. А. Голюк ; Маріуп. держ. ун-т. Київ, 2024. С. 136–139.

18. Лоїк О. Розвиток читацької культури молодших школярів. Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи. 2015. Івано-Франківськ. С. 132 - 134.

19. Мартиненко В. О. Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів : метод. посіб.. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с.

20. Матюх Ж. В., «Мультимедійні технології підтримки інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти» у Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник, Ю. Г. Носенко, Полтава : ПУЕТ, 2018. С. 71-78.

21. Мицик Г. М. Використання цифрових ігор у профілактиці порушення процесу читання у дітей старшого дошкільного віку. *Information technologies and learning tools*. 2022. Т. 87, № 1. С. 68-80. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4638> (дата звернення: 06.09.2025).

22. Мультисенсорний підхід до організації освітнього процесу в ДНЗ (Групова консультація). *Квасилівський ЗДО*.

URL: <http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=195> (дата звернення: 05.09.2025).

23. Навчання читанню дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення : навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т дошкільної та спец. освіти ; автор-уклад. А. О. Цибулько – Умань : Візаві, 2023. – 318 с.

24. Науменко А. Проблеми розвитку інтересу до читання в сучасних першокласників. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти ф-ту початк. навчання, нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2023. - С. 104.

25. Огляд методик навчання дитини читанню - навчити читати. *Ребус-метод українською - навчити дитину читати - Вчимося читати за десять хвилин.* URL: <https://www.rebusmetod.com/ohlyad-metodyk-navchannya-dytyny-chytannyu/> (дата звернення: 27.09.2025).

26. Про дошкільну освіту : Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 6 червня 2024 р. № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 17.10.2025).

27. Про освіту : Закон України, прийнятий Верховною Радою від 5 вересня 2017 року № 38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 17.10.2025).

28. Психологічна готовність старших дошкільників до викликів початкової школи. *Квасилівський ЗДО.* URL: <http://leleka.rv.ua/psychologichna-gotovnist-starshyh-doshkil-nykiv-do-vyklykiv-pochatkovoyi-shkoly.html> (дата звернення: 05.09.2025).

29. Рібцун Ю. В., Я учусь розмовляти. Логопедичний альбом (для дітей 3-6 років). Київ : Генеза. 2019. 160 с.

30. Руденок А. Результати дослідження готовності дітей до школи під час військового стану / А. Руденок, К. Дуднік // PsychologyTravelogs. – 2023. – Iss. 1. – P. 147-155.

31. Сергеева З.П. Розвиток фонематичного слуху як умова оволодіння звуковим аналізом слова та навчання читання в старшому дошкільному віці. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2010. – Вип. 8 (61). С. 407-409.

32. Скрипник Т. В. Сенсорна інтеграція як підґрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом Особлива дитина: навчання і виховання. 2017. № 80 (4). С. 24-31.

33. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього передшкільного віку / автор, колектив; наук. керівник К.Л.Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. 244 с.

34. Тищенко, В., Коваленко, Ю., Соколова. О., Флерчук, В. / Когнітивна нейронаука у структурі професійної готовності фахівців спеціальності А7 фізична культура і спорт / *PHYSICAL CULTURE AND SPORT: SCIENTIFIC PERSPECTIVE*, (2), 135–143.

35. Товкач І. Теоретичні аспекти проблеми розвитку читання у дітей старшого дошкільного віку. /*Innovative Technologies in Preschool Education*, 2021. 4, С. 242-245.

36. Товкач І. Що є справжнім читанням для дошкільняти? Дошкільнє виховання. 2015. №11. С. 6-8.

37. Україна молода. В Україні не читає книжок кожен другий. *Останні та актуальні новини України та світу, новини дня онлайн - Головна сторінка* - - *Україна Молода*. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/188/119976> (дата звернення: 06.09.2025).

38. Шашкіна О. Формування мовної компетентності у здобувачів освіти засобами мультисенсорного методу при вивченні іноземної мови / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2024. Вип. 97. С. 83-85.

39. Шелестова Л. Читати залюбки. Дошкільне виховання. 2014. № 4. С. 12–13.
40. Ямчинська Н., Грись А.М. Особливості вивчення компонентів готовності дітей до навчання у школі / Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: МАУП, 2008. – С. 358-362.
41. Яценко Т. В. Особливості впровадження мультисенсорного підходу в освітній роботі з дошкільниками / Т.В. Яценко, А.А. Пономаренко // Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 02 березня 2018 року, м. Кременчук. – Кременчук: Методичний кабінет, 2018. – С. 265-270.
42. Яценко Т.В. Особливості стимулювання пізнавальної активності старших дошкільників через впровадження мультисенсорного підходу / Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. Випуск 2/2018 (109). Частина 2
43. Barcaeva E. V., Ryabova N. V. Readiness of senior preschool children to adapt to social and everyday conditions. P.2287-2297. *ResearChgate*. URL: [https://www.researchgate.net/publication/364095030\\_Readiness\\_of\\_Senior\\_Preschool\\_Children\\_to\\_Adapt\\_to\\_Social\\_and\\_Everyday\\_Conditions](https://www.researchgate.net/publication/364095030_Readiness_of_Senior_Preschool_Children_to_Adapt_to_Social_and_Everyday_Conditions) (дата звернення: 06.09.2025).
44. Bielova O. Patterning types of aggressive behaviour of primary school children with speech disorders. *Special education*. Vol 2. No 40. 2019. P.201-236.
45. Common types of reading problems and how to help children who have them. *Reading Rockets*. URL: <https://www.readingrockets.org/topics/assessment-and-evaluation/articles/common-types-reading-problems-and-how-help-children-who> (дата звернення: 05.09.2025).
46. Hanford E. How a flawed idea is teaching millions of kids to be poor readers. *APM Reports - Investigations and Documentaries from American Public Media*. URL: <https://www.apmreports.org/episode/2019/08/22/whats-wrong-how-schools-teach-reading> (дата звернення: 05.09.2025).

47. Jose K., Banks S., Hansen E., Jones R., Zubrick S., Stafford J., Taylor C. Parental Perspectives on Children's School Readiness: An Ethnographic Study. *Early Childhood Education Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1007/s10643-020-01130-9> (дата звернення: 06.09.2025).

48. Kalmykova L., Kharchenko N. Психолінгводидактичні аспекти цілеспрямованого розвитку у дітей дошкільного віку мовленнєвої діяльності. *Psycholinguistics in a modern world*. 2020. Т. 15. С. 100-104. URL: <https://doi.org/10.31470/10.31470/2706-7904-2020-15-100-104> (дата звернення: 06.09.2025).

49. Mashburn A.J., & Pianta R.C. Social relationships and school readiness. *Early Education and Development*. 2006. No 17(1). P. 151-176.

50. The pedagogy of reading - THE EDUCATION HUB. *THE EDUCATION HUB*. URL: <https://theeducationhub.org.nz/the-pedagogy-of-reading/> (дата звернення: 05.09.2025).

51. Nicholson Tom. The Orton-Gillingham approach: What is it? Is it research-based? – BULLETIN 43 No 1 - MAY 2011. P. 9-12.

## ДОДАТКИ

### Додаток 1

#### Зразок форми письмової згоди батьків на участь дитини в експерименті

##### Письмова згода батьків

Я, \_\_\_ (ПІБ батька/матері/опікуна), ознайомлений/ознайомена з умовами експериментального впровадження програми навчання з використанням мультисенсорного підходу, який проводиться на базі Благодійного фонду «Хто якщо не ми».

Я даю згоду на участь мого/моєї сина/дочки \_\_\_ (ПІБ дитини) у зазначеному експерименті, підтверджуючи, що мені відомі цілі, методи та умови організації експериментальної роботи.

### Додаток 2

#### Діагностувальний матеріал (на початку та після експерименту)

##### Критерій 1. Показник 1. (мовленнєвий)



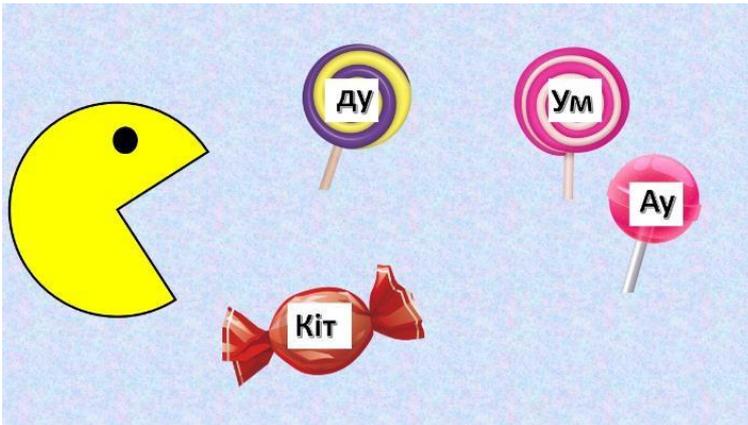


## Критерій 2. Показник 1 (мотиваційний)

**ПІ ДИТИНИ:** \_\_\_\_\_

Критерій спостереження	Так	Частково	Ні	Коментар педагога
1. Дитина охоче долучається до діяльності				
2. Проявляє інтерес до завдань (питає, хоче брати участь тощо)				
3. Підтримує контакт з педагогом та іншими дітьми.				
4. Виконує завдання без протесту/уникань				
5. Проявляє ініціативу/самостійність				
6. Емоційний стан стабільний/позитивний				

**Завдання для перевірки знання абетки.** Назвати відомі літери абетки (інтерактивна презентація). Перевірити вміння читати склади різної структури (при знанні букв).



### Додаток 3

Анкетування для батьків

#### Шановні батьки!

Просимо вас взяти участь в анонімному опитуванні, метою якого є з'ясування можливих причин нерівномірності розвитку пізнавальних, мовленнєвих та сенсомоторних навичок вашої дитини. Отримані відповіді допоможуть нам більш точно визначити індивідуальні освітні потреби дітей та створити максимально сприятливі умови для їхнього навчання і розвитку.

Анкета є конфіденційною, усі дані використовуються виключно для науково-методичних цілей.

Щиро дякуємо за вашу участь і небайдужість!

1. Ваша дитина охоче розповідає про події свого дня?

- Так, завжди
- Часто
- Іноді
- Ніколи

2. Чи може дитина самостійно пояснити, щось побачене в житті чи зображене на картинці?
  - Так, пояснює детально
  - Описує в загальних рисах
  - Рідко/неохоче, треба заохочувати
  - Не пояснює зовсім
3. Чи легко дитині повторити слово правильно після дорослого?
  - Так
  - Частково
  - Ні
4. Чи помічає дитина помилки у вимові своїй чи інших людей?
  - Так
  - Частково
  - Ні
5. Чи проявляє дитина інтерес до нових ігор або завдань?
  - Так
  - Часто
  - Іноді
  - Ні
6. Чи вміє дитина виконувати завдання за усною інструкцією?
  - Так
  - Частково
  - Ні
7. Чи легко дитина утримує увагу на одному завданні?
  - Так
  - У більшості легко
  - Важко утримувати увагу
8. Чи краще дитина запам'ятовує те, що бачить, а не те, що чує?
  - Так
  - Частково

- Ні
9. Чи має дитина труднощі з виконанням дрібних рухів (нанизування, мозаїка)?
- Так
  - Частково
  - Ні
10. Чи складно дитині координувати рухи (біг, кидання м'яча, стрибки)?
- Так
  - Частково
  - Ні

## Додаток 4

### Ознайомчий буклет для батьків

**Мультисенсорний підхід до навчання читання дітей старшого дошкільного віку**

Мультисенсорний підхід – це такий спосіб навчання, при якому дитина одночасно:

- бачить (зорово сприймає літери)
- чує (вимовляє звуки, слухає слова)
- торкається (тактильно відчуває форми)
- рухається (показує рухи, образ слів/звуків)

**ЯК ВИКОРИСТОВУВАТИ МУЛЬТИСЕНСОРНИЙ ПІДХІД ВДОМА?**

1. Читаємо пальчиками (запропонувати дитині писати букви пальчиков на будь-яких поверхнях)
2. Звучні букви (Називайте звук і придумайте слова на кожний звук)
3. Рухи до слів (придумайте певні рухи, які будуть асоціюватись з складом/словом/буквою)
4. Пальчикові літери (виріжте букви з різних матеріалів: фетр, наждачний папір, картон, картон обклеїний крупною тощо) нехай при промовлянні букви дитина проводить по ній пальчиком запам'ятовуючи на дотик

The infographic features illustrations of a mother reading to two children, a girl reading a book, and a large hand graphic in the background.

**ЧОМУ?**

**ЧОМУ  
МУЛЬТИСЕНСОРНИЙ  
ПІДХІД ЕФЕКТИВНИЙ  
У НАВЧАННІ  
ЧИТАННЯ?**



**ВАЖЛИВО!**

**НЕ ПРИМУШУЙТЕ  
ДИТИНУ ДО  
НАВЧАННЯ,  
НЕХАЙ ВСЕ  
ВІДБУВАЄТЬСЯ В  
ІГРОВОМУ  
ПРОЦЕСІ ТА ЗА  
ВЛАСНИМ  
БАЖАННЯМ**



- 1** Підходить для дітей з різним типом сприйняття інформації  
Аудіо, візуальне чи тактильне сприйняття
- 2** Всесторонньо активізує мозок  
Такий метод сприяє покращенню когнітивних функцій дитини
- 3** Робить навчання цікавим процесом  
Вивчення букв проходить без стресу – в ігровій формі

**READ MORE.  
LEARN MORE!**

## Додаток 5

## Перспективний план занять КГ і ЕГ

№	Дата	Тема заняття КГ	Тема Заняття ЕГ
1	02.06	Розуміння інтонації слів. Вивчення знаків «!», «?», «.», «,». Поділ слів на склади. Графомотрне завдання.	«Ліс чарівників». Вправи «Чарівні скриньки», «Чарівна доріжка». Написання рисочок по клітинкам на великих клітинках.
2	04.06	Буква/звук А. Вивчення звуку, написання букви. Прописи в зошиті в клітинку.	«Сила голосних». Вивчення букв А, О, У, И, І, Е. Всі букви з різних матеріалів, виконується поробка за асоціаціями.
3	06.06	Буква/звук У. Вивчення звуку, написання букви. З'єднання звуків У та А в склад. Написання петель та дуг.	«Пошук чарівної сили в морі». Буква М. Складання букви з мотузки, навчання зав'язати вузол. Написання букви М в зошиті в клітинку. Повторення голосних, читання складів з голосних в активній грі.
4	09.06	Буква, звук О. Вивчення звуку, написання букви. З'єднання вивчених голосних в склади. Прописи в зошиті в клітинку.	«Пошук чарівної сили в морі». Буква М. Моторна доріжка зі складами

			(читати) та картинками (називати) з буквою М.
5	11.06	Буква, звук И. Вивчення звуку, написання букви. З'єднання вивчених голосних в склади. Вправа «Сходинки».	«Ниткова буква». Буква Н. Читання складів складених з ниток. Написання букви в зошиті через кольорові точки.
6	13.06	Буква, звук І. Вивчення звуку, написання букви. З'єднання вивчених голосних в склади. Прописи в зошиті в клітинку.	«Ниткова буква». Буква Н. Читання складів з клубочків (активна гра) з буквами М,Н. Письмова вправа в друкованому зошиті.
7	16.06	Буква, звук М. Вивчення звуку, написання букви. Вправа для розвитку фонетичного слуху. Написання букви М в зошиті в клітинку.	«Пісочні замки». Буква В. Гра «Веселі скриньки». Написання букви В у зошиті в клітинку за кольоровими точками. Читання складів за допомогою сенсорного кошика.
8	18.06	Буква, звук М. Повторення букви. Читання складів з буквою М. Поєднання складів у слова «Ма-ма».	«Пісочні замки». Буква В. Лабіринт читацький. Вправи з балансіром. Вивчення позначок голосних та приголосних звуків.
9	20.06	Буква, звук Н. Вивчення звуку, написання букви. Вправа для розвитку фонетичного слуху. Написання букви Н в зошиті в клітинку.	«Леся в лісі». Буква Л. Квест по приміщенню з читанням складів та знаходженням предметів. (мета визволити Лесю – ляльку).
10	23.06	Буква, звук Н. Повторення букви. Читання складів з буквою Н. Повторення читання складів з буквою М.	«Леся в лісі». Буква Л. Написання букви Л та слів типу «Ла-ва», «ла-па» тощо. Виконання звукового аналіз слів на магнітній дошці. Вправа моторною доріжкою.
11	25.06	Буква, звук В. Вивчення звуку, написання букви. Вправа для розвитку фонетичного слуху. Написання букви В в зошиті в клітинку..	«Сонячна сова Соня». Буква С. Ігри з інтерактивною презентацією, читання складів та слів з вивченими буквами.
12	27.06	Буква, звук В. Повторення букви. Читання складів з буквою В. Повторення читання складів з буквою М,Н.	«Сонячна сова Соня». Буква С. Пошук слів в сенсорному кошику. Графічний диктант.
13	30.06	Буква, звук Л. Вивчення звуку, написання букви. Вправа для розвитку фонетичного	«К-вежа». Буква К. Побудова букви К з різноманітних матеріалів. Написання

		слуху. Написання букви Л в зошиті в клітинку + графічний диктант.	букви в зошиті в клітинку, звуковий аналіз написаних слів.
14	02.07	Буква, звук Л. Повторення букви. Читання складів з буквою Л. Повторення читання складів з буквою М,Н,В (+ слова ла-ва, ми-ло, Мі-ла)	«К-вежа». Буква К. Творче заняття «Я готуюсь до школи». Побудова розповіді про школу, складання рюкзака, вибір речей які починаються на вивчені звуки.
15	04.07	Буква, звук С. Вивчення звуку, написання букви. Вправа для розвитку фонетичного слуху. Написання букви С в зошиті в клітинку. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Повітряні кулі». Буква П. Ігри з повітряними кульками. Викладання букви П з кульок. Написання букви та слів в зошиті, звуковий аналіз слів.
16	07.07	Буква, звук С. Повторення букви. Читання складів з буквою С. Повторення читання складів/слів з буквами М, Н, В, Л.	«Повітряні кулі». Буква П. Вправа з моторною доріжкою. Ігри для розвитку уваги.
17	09.07	Буква, звук К. Вивчення звуку, написання букви. Вправа для розвитку фонетичного слуху. Написання букви К в зошиті в клітинку. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Т-тан». Буква Т. Виконання завдань супергероя з читанням слів з буквою Т.
18	11.07	Буква, звук К. Повторення букви. Читання складів з буквою К. Повторення читання складів/слів з буквами М, Н, В, Л, С.	«Т-тан». Буква Т. Написання букви Т в зошиті в клітинку незвичними методами. Створення шпигунського листа.
19	14.07	Буква, звук П. Вивчення звуку, написання букви. Вправа для розвитку фонетичного слуху. Написання букви П в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Чарівна рибалка». Буква Р. Дидактична гра «Рибалка» з використанням магніту. Виконання письмового завдання в друкованому зошиті.
20	16.07	Буква, звук П. Повторення букви. Читання складів з буквою П. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Чарівна рибалка». Буква Р. Вправа з моторною доріжкою. Вправа для зміцнення віри в себе у дітей.
21	18.07	Буква, звук Т. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Т в зошиті в	«Дім дивних речей». Буква Д. Складання картинки-пазлу букви Д.

		клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	Читання відривку листа, розмірковування про повний зміст. Пошук дивних речей за загадками.
22	21.07	Буква, звук Т. Повторення букви. Читання складів з буквою Т. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами + письмова вправа в зошиті в клітинку .	«Дім дивних речей». Буква Д. Написання букви Д та слів з нею в зошиті, виконання звукового аналізу слів. Гра в морський бій на гігантському полі з клітинок (діти замість фішок).
23	23.07	Буква, звук Р. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Р в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Золота паличка». Буква З. Пошук скарбів із золотом де сховані монети зі складами та словами, які треба розсортувати за першим звуком. Написання букви З в зошиті в клітинку.
24	25.07	Буква, звук Р. Повторення букви. Читання складів з буквою Р. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Золота паличка». Буква З. Знаходження палички. Виконання перетворення ( тренувальні вправи для уникнення звукозаміни з-с).
25	28.07	Буква, звук Е. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Е в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Місія Читанки». М'який знак. Пом'якшення звуків за допомогою чарівної палички, перетворення твердих звуків на пом'якшені. Опис твердих та м'яких предметів. Запис слів з Ъ у зошит, звуковий аналіз.
26	30.07	Буква, звук Е. Повторення букви. Читання складів з буквою Е. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Чарівне пом'якшення». Буквосполучення БО. Ігри з чарівною паличкою. Виконання вправ у друкованому зошиті.
27	01.08	Буква, звук Д. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Д в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Барвінковий баранчик». Буква Б. Пластилінографія букви Б у стилі квітки Барвінок. Написання букви Б в зошиті.
28	04.08	Буква, звук Д. Повторення букви. Читання складів з буквою Д. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Барвінковий баранчик». Буква Б. Ігри з сенсорним кошиком. Письмо в зошиті в клітинку.

29	06.08	Буква, звук З. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви З в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Горішковий бум». Буква Г. Ігри з роздатковим матеріалом – горішками різної форми. Вправи в друкованому зошиті.
30	08.08	Буква, звук З. Повторення букви. Читання складів з буквою З. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Штамп Г». Створення штампу з буквою Г. Написання її та слів у зошиті, звуковий аналіз слів.
31	11.08	Буква Б. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Б в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Чорний чаклун». Буква Ч. Написання букви Ч в друкованому зошиті. Вправа з моторною доріжкою (читання слів з Ч).
32	13.08	Буквосполучення БО, його написання в зошиті. Написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Чорний чаклун». Буква Ч. Створення гравюри.
33	15.08	Буква Б. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Б в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Хо-хо-хо». Буква Х. Місія «Порятунок Санти, повернення до дому» - різноманітні вправи у квесті з читанням слів з буквою Х.
34	18.08	Буква, звук Б. Повторення букви. Читання складів з буквою Б. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Хо-хо-хо». Буква Х. Місія «Порятунок Санти, повернення до дому». Продовження квесту.
35	20.08	Буква Г. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Г в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Йога для чаклунів». Буква Й. Виконання вправ з йоги, інтерактивна презентація з завданнями для вдосконалення читання.
36	22.08	Буква Г. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Г в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Йога для чаклунів». Буква Й. Виконання вправ з йоги, інтерактивна презентація з завданнями для вдосконалення читання.

37	25.08	Буква Ч. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Ч в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Яблуко-гігант». Буква Я. Знаходження букви Я по всьому приміщенню, казка про корони. Ігри з великими яблуками.
38	27.08	Буква, звук Ч. Повторення букви. Читання складів з буквою Ч. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Яблуко-гігант». Буква Я. Написання букви Я в зошиті в клітинку. Графічний диктант. Вправа з моторною доріжкою.
39	29.08	Буква Х. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Х в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Жук-колаж». Буква Ж. Отримання частин колажу за допомогою читання слів. Складання колажу. Написання букви Ж в зошиті.
40	01.09	Буква, звук Х. Повторення букви. Читання складів з буквою Х. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Жук-колаж». Буква Ж. Рухлива вправа знайди жука (читання речень, знаходження тих, що про жука). Виконання вправ в друкованому зошиті.
41	03.09	Буква Й. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Й в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Їжачкова історія». Буква Ї. Квест-знаходження предметів для аплікації. Аплікація «Їжачок».
42	05.09	Буква, звук Й. Повторення букви. Читання складів з буквою Й. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Їжачкова історія». Буква Ї. Написання букви Ї у зошиті, казка про корони. Виконання вправ в друкованому зошиті.
43	08.09	Буква Я. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Я в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Шумовий оркестр». Буква Ш. Вправа з музичними інструментами (читання слова з Ш – шум, слово без Ш – тиша). Виконання вправ в друкованому зошиті.
44	10.09	Буква, звук Я. Повторення букви. Читання складів з буквою Я. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Шумовий оркестр». Буква Ш. Пошук знайомих букв в сенсорному кошику. Співставляння слів та картинок з музичними інструментами.

45	12.09	Буква Ж. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Ж в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Муха Ц-Ц». Буква Ц. Вправа з моторними доріжками. Вправа «Муха». Написання букви Ц.
46	15.09	Буква, звук Ж. Повторення букви. Читання складів з буквою Ж. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Муха Ц-Ц». Буква Ц. Створення портрету мухи з письмовим описом (одним словом). Пластилінографія «Муха».
47	17.09	Буква Ї. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Ї в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Порятунок букви Ю». Рухове коло, гра в слова. Казка про корони. Виконання вправ в друкованому зошиті.
48	19.09	Буква, звук Ї. Повторення букви. Читання складів з буквою Ї. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Порятунок букви Ю». Написання слів з йотованими звуками, виконання звукового аналізу. Виконання вправ аби не дати букві Ю впасти в лаву.
49	22.09	Буква Ш. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Ш в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Бажання щуки». Буква Щ. Проходження лабіринту букви Щ. Робота з балансиrom. Вправа з сенсорним кошиком.
50	24.09	Буква, звук Ш. Повторення букви. Читання складів з буквою Ш. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Бажання щуки». Буква Щ. Виконання вправ в друкованому зошиті. Вправа з моторною доріжкою.
51	26.09	Буква Ц. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Ц в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Енергія С+». Виконання вправ з читанням букв Я,Ю,Є,Ї та зарядження батарейки.
52	29.09	Буква, звук Ц. Повторення букви. Читання складів з буквою Ц. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Зачакловані фрукти». Буква Ф. Ліплення фруктів з пластиліну, викладання букви Ф. Гра «Фруктове бінго» зі словами.

53	01.10	Буква Ю. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Ю в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Зачакловані фрукти». Буква Ф. Робота з сенсорним кошиком, тема «Фрукти». Письмо в зошиті в клітинку.
54	03.10	Буква, звук Ю. Повторення букви. Читання складів з буквою Ю. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Шалений Джміль». Буквосполучення ДЖ. Гра «Бджілки». Написання слів в зошиті в клітинку, звуковий аналіз слів.
55	06.10	Буква Щ. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Щ в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Дзига з іншого виміру». Буквосполучення ДЗ. Виконання таємної місії від дзигиків, отримання подарунків за вивчення всієї абетки. Свято.
56	08.10	Буква, звук Щ. Повторення букви. Читання складів з буквою Щ. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Таємний знак». Апостроф. Створення театралізації «Пташка і апостроф», розуміння для чого потрібний апостроф.
57	10.10	Буква Є. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Є в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Таємний знак». Апостроф. Моторна доріжка. Виконання вправ в друкованому зошиті.
58	13.10	Буква, звук Є. Повторення букви. Читання складів з буквою Є. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	Інтерактивна презентація «Місто без світла». Читання тексту, виконання завдань до нього.
59	15.10	Буква Ф. Вивчення звуку, написання букви. Написання букви Ф в зошиті в клітинку + написання коротких слів в зошиті. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Збір урожаю». Виконання вправ пов'язаних зі збором урожаю та читанням слів на швидкість.
60	17.10	Буква, звук Ф. Повторення букви. Читання складів з буквою Ф. Повторення читання складів/слів з вивченими буквами.	«Створення бібліотеки майбутнього». Ознайомлення із бібліотекою. Письмові вправи.

61	20.10	Буквсполучення ДЖ. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Книга залять». Перетворення злих заклинань на добрі.
62	22.10	Буквсполучення ДЗ. Виконання вправи в друкованому зошиті.	«Книга залять». Перетворення злих заклинань на добрі.
63	24.10	Апостроф. Виконання вправ в друкованому зошиті.	Завершальне заняття. Повторна діагностика.
64	27.10	Завершальне заняття. Повторна діагностика	Свято на честь закінчення курсу з читання.